

**Diputació
Barcelona**
xarxa de municipis

Inventari Patrimoni Cultural d' Artès

Memòria tècnica

Redacció

Jordi Montlló Bolart

Ajuntament d'Artès

Setembre 2007

À R E A D E C U L T U R A

Inventari del patrimoni cultural i natural d'Artés

Artés, el Bages

Gener – març de 2007

a

Jordi Montlló Bolart

Mataró, 15 setembre de 2007

SUMARI

1.	PRESENTACIÓ	4
2.	AGRAÏMENTS	5
3.	MARC TERRITORIAL.....	6
3.1.	EL MEDI FÍSIC	6
3.2.	LA POBLACIÓ I LA SEVA ACTIVITAT.....	7
3.3.	EVOLUCIÓ HISTÒRICA.....	10
4.	METODOLOGIA.....	12
4.1.	MARC TEÒRIC	12
4.2.	PROCESSOS DE TREBALL	14
4.2.1.	FASE PRÈVIA DE DOCUMENTACIÓ	14
4.2.2.	TREBALL DE CAMP	14
4.2.3.	TREBALL DE GABINET.....	16
5.	RESULTATS DE L'ESTUDI	17
5.1.	ELEMENTS FITXATS I ELEMENTS NO FITXATS.....	17
5.2.	PATRIMONI IMMOBLE	18
5.3.	PATRIMONI MOBLE	23
5.4.	PATRIMONI DOCUMENTAL	24
5.5.	PATRIMONI IMMATERIAL	24
5.6.	PATRIMONI NATURAL	25
5.7.	ESTAT ACTUAL DELS ELEMENTS FITXATS	27
6.	RECOMANACIONS.....	29
6.1.	LÍNIES ESTRATÈGIQUES.....	29
6.2.	PROTECCIÓ	30
6.3.	CONSERVACIÓ	31
6.4.	RECERCA	32
6.5.	DIFUSIÓ	33
7.	BIBLIOGRAFIA	34

ANNEX 1. ÍNDEX ALFABÈTIC

ANNEX 2. ÍNDEX NUMÈRIC

ANNEX 3. ÍNDEX TIPOLÒGIC

ANNEX 4. ÍNDEX D'ELEMENTS NO FITXATS

FITXA TÈCNICA

Nom del projecte	Inventari del patrimoni cultural i natural
Població i comarca	Artés, el Bages
Promoció	Oficina del Patrimoni Cultural (Diputació de Barcelona)
Execució intervenció	Actium Patrimoni Cultural, SL
Coordinador	Marc Bosch de Doria
Equip de treball	Jordi Montlló Bolart, historiador
Dates d'execució	Gener – març de 2007

1. PRESENTACIÓ

L'Oficina de Patrimoni Cultural (OPC) de la Diputació de Barcelona és un servei especialitzat en la cooperació i promoció del patrimoni cultural local. Dins del seu Programa d'Interpretació del Patrimoni Cultural, l'OPC promou l'elaboració d'inventaris de patrimoni, amb col·laboració dels municipis interessats, seguint els següents objectius:

- Captació exhaustiva de dades sobre el patrimoni cultural i natural d'un municipi.
- Valorització dels elements reconeguts.
- Adopció de mesures per a la seva protecció i conservació.
- Planificació de les accions de rendibilització social i cultural.

Aquesta memòria tècnica reflecteix el resultat dels treballs de recerca i elaboració de l'inventari del Patrimoni Cultural i Natural del municipi d'Artés (Bages). L'estudi ha estat encarregat a l'empresa de serveis culturals ACTIUM PATRIMONI CULTURAL, SL, a partir de la sol·licitud efectuada per l'Ajuntament d'Artés.

La realització del treball ha estat executada per Jordi Montlló Bolart, amb la col·laboració d'Óscar Trullàs Ledesma (Arqueociència) i sota la coordinació de Marc Bosch de Dòria, entre els mesos de gener i març de l'any 2007.

2. AGRAÏMENTS

Aquest treball no s'hauria pogut realitzar sense d'inestimable ajut d'un seguit de persones a qui volem agrair enèrgicament.

En primer lloc volem agrair la col·laboració de l'Ajuntament d'Artés pel seu interès i les gestions facilitades. Però d'una manera molt específica a la regidoria de cultura i a la regidoria de Medi Ambient. També volem agrair el seu ajut a la bibliotecària.

Quan hem necessitat fer una consulta en un arxiu, biblioteca o centre oficial o privat, ens hem trobat una sèrie de persones que ens han atès molt professionalment. Volem agrair les atencions rebudes dels tècnics de l'Àrea de coneixement i recerca del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Així com pel director del Museu Comarcal de Manresa.

El nostre agraïment també és per totes les persones que ens han obert amablement les portes de casa seva.

3. MARC TERRITORIAL

3.1.EL MEDI FÍSIC

Artés és un dels 35 municipis que pertanyen administrativament a la comarca del Bages. Aquesta comarca ocupa 1300 km² de la Depressió Central Catalana amb dues conques principals: la del Llobregat i la del Cardener. És una zona de baixes altituds, limitada pels Pirineus al nord, la cadena costanera Catalana a l'est i la cadena Ibèrica a l'oest i al sud. El Bages limita amb set comarques veïnes: Berguedà, Osona, Vallès Oriental, Vallès Occidental, Baix Llobregat, Anoia i Solsonès.

El municipi d'Artés està situat al Pla de Bages, al nord-est de la comarca del Bages. El terme voreja la riera Gavarresa per ponent i és travessat per la riera Malrubí, que creua el municipi de NE a NO formant la Vall de Malrubí. El seu terme municipal té una superfície de 17,92 km² i una població és de 5.072 habitants (l'any 2006), amb una densitat de 283,8hab/km².

La vall d'Artés és força planera i només hi destaquen petits turons, com el situat al centre del terme on s'alça el nucli antic de la vila amb 300 m d'altitud. La zona més baixa, a les ribes del Llobregat, té una altitud 240 m i el relleu més pronunciat es troba al marge dret de la Gavarresa amb 589 m: són el Serrat de Moncogul i Fucimanya.

El seu terme municipal delimita al nord amb Avinyó i Sallent a l'est i al sud amb Calders per l'Oest amb Navarcles.

El municipi té un clima mediterrani de muntanya mitja, acusat per l'aridesa, el fort contrast de temperatures i una pluviositat escassa d'entre 500-600 l/m² anuals, freqüentment s'hi dona situació de sequera.

El substrat geològic és força variat segons les diferents zones del terme, s'hi troben calcàries esculloses d'edat Bartoniana – Priaborniana, formant veritables esculls coral·lins al llarg de l'antic perfil costaner del mar eocènic. Altres materials marins són més propis de l'entorn de fons de badia com les margues blaves i grises combinades amb guixos, testimonis de l'antiga transgressió marina terciària. Aquests materials marins els trobem aflorant a la Serra de Les Tàpies i la Serra de Can Vila.

La retirada de les aigües marines va donar lloc a les concentracions de sals i guixos del Priabornia, avui dipositats en el sector de la Serra de Les Guixeres.

La regressió o retirada de les aigües marines va donar lloc a un episodi de drenatges d'origen continental. En aquest episodi trobem lutites i gresos amb ciment calcari, nòduls i primes capes de guix dipositats durant l'Eocè superior i Oligocè. Aquests dipòsits continental són molt present a la resta del municipi i fàcilment identificables pel seu color roig intens presents a La Serra de Montcogul i els escarpaments de la Gavarresa. En l'any 1971 va ser definida la Formació Artés com a referents estratigràfic internacional.

Els materials més recents del quaternari són les graves i sorres dipositades al llarg dels cursos fluvials de la Gavarresa i la Malrubí, encara són avui en dia objecte d'extracció industrial.

Els usos del sòl venen determinats pel relleu i la tipologia dels materials aflorants. La petita serralada calcària, formada per la Serra de Can Vila i la Serra de les Tàpies, que es troba al sud del terme és rocosa i poc apropiada per al conreu. Bona part de la superfície que ocupa està coberta de boscos d'aciculifolis: boscos secundaris de pi blanc barrejats en alguns llocs amb pi pinyer, bosquines i prats. Tot i que durant la segona meitat del segle XIX, s'hi havia conreat la vinya, fins l'arribada de la fil·loxera.

Els terrenys tous que ocupen bona part del terme són de caràcter argilós i utilitzats per als conreus de secà, exceptuant les zones més abruptes o pobres. Aproximadament les tres quartes parts del terme municipal són ocupades per conreus, la pràctica totalitat de les quals les ocupa conreu de secà, predominant per sobre del cultiu de la vinya, antigament majoritari al municipi.

La zona d'horta s'ubica al costat dels cursos d'aigua, sobretot de la riera de Malrubí, però també a la Gavarresa, a les planes d'origen al·luvial riques en llims o sorres

3.2.LA POBLACIÓ I LA SEVA ACTIVITAT

Les teories de l'origen del topònim d'Artés són diverses i variades, però també força incertes. L'Enric Moreu-Rey considera Artés dins dels noms d'arrels pre-romanes o pre-indoeuropees, entre els noms derivats del prefix Art-. En el diccionari Català-Valencià-Balear, es considera que possiblement deriva del cognom Artus amb el sufix pre-romà -esse. Aquesta proposta té l'origen en Hubschmied. Gröhler proposa una etimologia celta are-tegias (prop de les cabanes) que Corominas rebutja i es decanta per una procedència de l'arbust arç. Per Ferrer i Benet (1990) cal buscar una interpretació històrica i geogràfica. Pensen que el nom que podia identificar el poble seria el de puig o el de fortalesa, o ambdós, ja que, en llatí, tenen una mateixa arrel: arx-arcis, que tant pot fer referència a un puig com a un arbust. Ells, però, es decanten per l'accepció de puig.

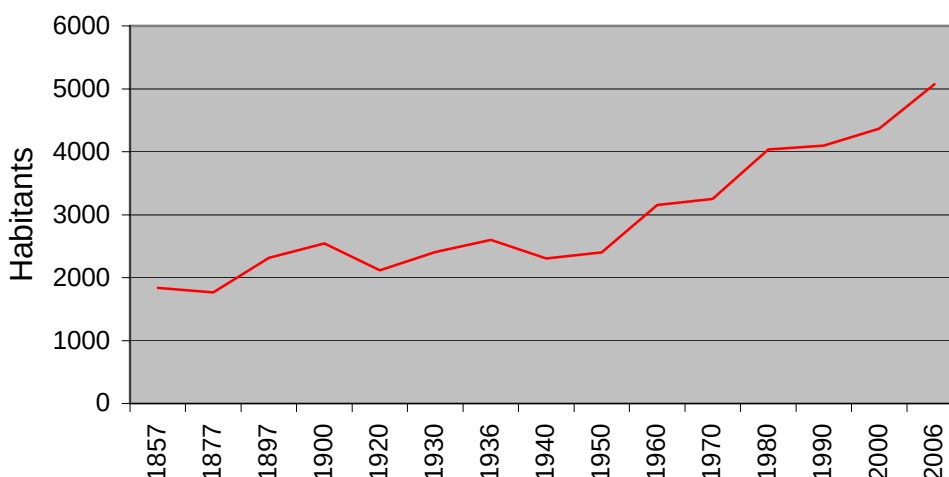
El Puig d'Artés es configura des del segle XII com el nucli d'un poblament dispers que viu de l'activitat agropecuària. La configuració orogràfica d'aquest turó el convertiren en el lloc ideal per instal·lar el punt de control de l'autoritat medieval sobre una població camperola obligada a pagar una sèrie de tributs. Aquests camperols es distribueixen per tot el terme municipal força pla, exceptuant alguns petits turons.

El darrer cens (2006) ens xifra el poblament en 5072 habitants per una extensió de 17'9 Km². El que fa una densitat de 283'8 habitants per Km².

Fins a mitjans del segle XX l'evolució demogràfica presenta alts i baixos, però es manté estable sense gaires alteracions. Es detecta un petit descens entre les dades de l'any 1900 i les de l'any 1920. Potser caldria estudiar aquest fenomen i veure'n si es pot relacionar amb la revolta dels Burots i el locaut de Can Berenguer (1917) que donava feina a 700 treballadors, tenint en consideració que estem parlant d'una població de 2115 habitants.

Un altre descens demogràfic es produeix entre l'any 1936 i 1940, que es passa de 2603 habitants a 2305. Aquest 11% és prou important perquè se'n pugui fer una anàlisi més acurada en un futur estudi. A partir de l'any 1950 el creixement ha estat continuat, fins arribar a més que duplicar-se la població.

Evolució de la població

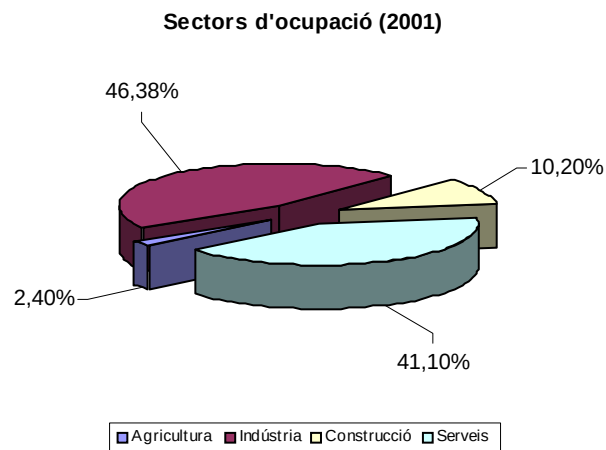
El mitjà de vida tradicional de la població d'Artés ha estat fins a mitjans del segle XX, el sector agropecuari, sector que actualment només representa un 2,4% del valor afegit brut per sectors; enfront un 46,3,1 % de la Indústria, un 10,2 % de la construcció i un 41,15 % dels serveis. Dins el sector primari cal fer una referència explícita a la importància del conreu de la vinya i l'elaboració, primer de vins i després de vins i caves. En els diferents capbreus, la vinya és el conreu més esmentat, seguit de l'horta i dels cereals. A finals del segle XVII, la vinya ja era el conreu majoritari. Durant els segles XVIII i XIX es manté aquesta tendència. En la segona meitat del segle XIX, la vinya experimenta un creixement molt important. L'arribada de la fil·loxera a França fa que s'obrin nous mercats, els preus s'apugen i es produeix un creixement de zones conreades. Tots els turons del municipi s'omplen de vinya, per aquest motiu ens trobem, en l'actualitat, barraques de pedra seca enmig dels boscos. L'any 1892, la fil·loxera arriba a Artés. Malgrat que fou una plaga que s'estenia com una taca d'oli, que no actuava sobtadament i que es coneixia el remei, donada l'experiència francesa, es produí una crisi en el sector, agreujada per l'aparició del mildiu durant quatre anys, del 1891 al 1894. Es destruïren 300 Ha de les 726 que tenia el terme.

La segona crisi important, en el sector, es produí a mitjans de segle XX, a partir de l'any 1950. Es tractava d'una crisi general, però a Artés fou inferior a la resta de la comarca. A partir de l'any 1985 es produeix una revifada i, actualment, dins el seu terme

municipal s'hi desenvolupen dues D.O (Denominacions d'Origen): Pla de Bages per a vins i la de Cava.

La importància d'aquesta activitat queda molt ben reflectida en el treball realitzat per la presència de 32 fitxes pertanyents a barraques de vinya, els tres cellers en funcionament (Caves Gibert -13-, Celler Solergibert-101- i Sindicat Agrícola-118-) o la Festa de la Verema (158).

La indústria, també ha estat un jaciment laboral molt significatiu a Artés, sobretot des de l'aparició de la fàbrica de Can Berenguer, creada per la família Berenguer, però el veritable artífex fou Josep Berenguer Vilarassau (1815-1895). La família estava arrelada a Artés des de feia temps i ja tenia tradició tèxtil, en concret de paraïres. La fàbrica d'Artés es dedicà al cotó. La sol·licitud del permís data de l'any 1871 i l'any 1882 ja es feia una primera ampliació.

El 10 de gener de l'any 1873 es constitueix la societat amb Josep Berenguer Vilaresau, Josep Berenguer i Caba i Ramon de Rocafort, propietari del Mas Ferreres. Però a l'any 1901, Josep Berenguer i Caba esdevé propietari únic. Els Berenguer tenien altres fàbriques: una a Cabrianes i l'altra a Pont de Cabrianes, al costat del riu Llobregat, per aprofitar l'energia hidràulica en la filatura, que en requeria més. La fàbrica d'Artés va arribar a tenir més de 700 treballadors i ostentava el monopoli de la contractació industrial del municipi. La família Berenguer, a més, acaparava directament o indirecta tots els altres càrrecs de poder municipal: ajuntament, jutge, metge i , fins i tot, el rector. El poder polític i social dels Berenguer era absolut i es mantenia gràcies a la pràctica del caciquisme electoral a favor de la Lliga Regionalista.

L'any 1917 fou protagonista co-lateral de la Revolta dels Burots, vaga on a part de manifestar el malestar social de l'època, es reflectia un rebuig al caciquisme dels Berenguer. Aquell any protagonitza un locaut o tancament temporal, per tal d'evitar la creació d'una cooperativa tèxtil. L'estratègia no va funcionar, ja que la Revolta dels Burots aconseguir canviar el govern municipal a favor d'una nova gestora allunyada de les urpes burgeses dels Berenguer. Finalment, l'any 1920, es converteix en una societat anònima: "Manufacturas Berenguer, SA", concentrada en la productivitat i deixant de banda velles i obsoletes ingerències caciquils.

Ja en l'actualitat, aquest sector s'ha vist reforçat amb la creació del polígon industrial Santa Maria d'Artés, l'any 1973 i ampliat l'any 1991. Però el sector que ha crescut més és el de serveis.

A banda de les activitats professionals de la població d'Artés, cal destacar el conglomerat associatiu d'aquest municipi. Entre entitats veïnals (AAVV Barri Vell), entitats esportives (Club Esportiu Amics de la cursa d'Artés), associacions de caràcter cultural (Associació Cultural Femenina Artesenca), entitats juvenils (Esplai "El Cep"), grups literaris (Raïm de Poesia d'Artés), o d'altres, podem comptabilitzar més d'una trentena d'entitats. Sense fer-ne una anàlisi en profunditat sobre les circumstàncies particulars de cada entitat, sorprèn el nivell quantitatiu en una població de poc més de cinc mil habitants. Algunes d'aquestes entitats més vinculades amb temes patrimonials o culturals podrien ser l'Esbart Dansaire i Bastoners d'Artés, l'Associació Sant Antoni, Raïm de Poesia d'Artés, la Colla de Gegants o els Amics de la sardana.

3.3.EVOLUCIÓ HISTÒRICA

Les troballes arqueològiques efectuades fins el present demostren una ocupació del territori des de ben antic. Tot i la referència, en un document de l'any 938, a tres arque, que s'interpreten com tres dolmens, la realitat és que no hi ha cap testimoni tangible d'època prehistòrica.

L'establiment més antic documentat és la vila romana de Matacans (6), que tindrà una considerable permanència cronològica com a unitat productiva. La descoberta de tres làpides romanes, datades entre els segles II i III dC reaprofitades com elements constructius, confirmen la presència d'un poblament romà ben estable. Aquestes làpides contenen inscripcions procedents d'una ara i de monuments funeraris. Es van trobar integrades en el parament del castell medieval d'Artés, també conegut com Castellot o Castell Bisbal (31). Actualment, es troben dipositades en el Museu Comarcal de Manresa (168). D'època tardoromana ens trobem les restes de la basílica paleocristiana, al cim del turó. La necròpolis associada enllaça la baixa romanitat amb l'alta edat mitjana. Una troballa aïllada, als voltants de Salabernada, ratifica un poblament d'època visigòtica (s. VII dC.) que caldrà estudiar amb més detall.

La primera referència documental del terme d'Artés, correspon a una donació reial datada el 24 de juny del 889. En aquest document s'hi descriu el terme d'Artés:

"Et vallem que dicitur Artesse, cum acclesiis, villis et villaribus, cum finibus et adiacenciis illorum, hoc est, de ipso rivo de Olone, qui infunditur in Rivolato, deinde per ipsos montes super villa Torcona usque in Balzorubio, deinde ad Serramlongam discurrentem super villam Matacanis et pervenit ad fictorum qui discurrit in Lubricato, deinde a Rivolato usque in Lubricatum, et pervenit ad rivo de Olone".

El terme d'Artés, entre els segles IX i XI, mantingué una organització únicament senyorial. Els habitants del terme tenien com a senyor el bisbe de Vic, que era l'encarregat d'administrar justícia i d'organitzar la defensa del territori. Fins a finals del segle XI no s'entrà en un procés de feudalització. No és fins l'any 1084 quan es disposa de la primera notícia sobre un infeudament de drets episcopals del Seniofred de Lluçà. Segons consta en els documents dos personatges tenien els delmes de la parròquia artesenca: Ramon Guifred, més tard castlà major, i Pere Amalric, membre de la família dels Talamanca. Durant el període de plena feudalització el govern del terme es trobava repartit entre diverses famílies que hi tenien unes funcions determinades amb caràcter hereditari, al llarg del segle XIII el bisbe de Vic anà recuperant el dret d'aquests feudataris fins que el domini tornà a ser total.

L'inici documentat del poblament al Puig d'Artés, que havia de formar el primer nucli del que seria el Poble Vell d'Artés, és de l'any 1102 quan el castlà major, Ramon

Guifred de Manresa, donaren a precari als seus parents el mas Boxcseches, que tenien en penyora del bisbe de Vic. El mas estava a la parròquia de Santa Maria del Puig d'Artés, davant del castell (Castell Bisbal o Castellot, fitxa 31). La donació es va fer amb la condició que treballessin la terra i hi fessin cases. Segons Ferrer i Benet (1990: 82) es tractava del mas Quingles.

L'any 1246 el bisbe de Vic, Bernat de Mur, permutava amb el rei Jaume I els alous del regne de València pels castells de Sallent i Castelnou de Bages. Aquests degueren ser escollits amb la intenció de formar la baronia d'Artés, Sallent i Castelnou; que fou governada fins al segle XV per un batlle general que tenia jurisdicció en els tres termes en el mateix temps. Per sobre del batlle, el bisbe nomenava un procurador general de les baronies que era l'encarregat de supervisar-ne el govern.

El segle XIV és un període de crisi motivada per diversos factors econòmics i demogràfics: sequera, Pesta Negra, ... Abans de la pesta, a Artés hi havia 53 masos afocats, dels quals 18 quedaren desafocats. Durant els primers decennis del segle XV es reproduïren brots de la pesta, però el fet més desestabilitzador fou la Guerra Civil entre Joan II i la Generalitat (1462-1472).

El nom de Sagrera no se li dóna fins a principis de segle XVI i a mitjans se'l coneixerà ja com a vila, amb una estructura urbana més consolidada. En aquest període es produeix un creixement urbà prou espectacular; de 12 focs es passà a 88 i es documenta l'aparició de nou carrers: carrer Padró, carrer Pou, placeta de la creu, Portal de Santa Maria, carrer de Baix, carrer Jussà, carrer de la Carnisseria, plaça Major, portal de la Vila, portal de davant la plaça.

No va ser fins el segle XVIII que es repetí una expansió urbanística important. El número de cases que consta en el capbreu de 1693 eren 105; l'any 1774 ja eren 251. Aquesta expansió es podria relacionar amb el conreu de la vinya que culminaria a la segona meitat del segle XIX. En aquest període, que podríem anomenar de febre d'or de la vinya, es veié afavorit per l'obertura de nous mercats, a conseqüència de l'arribada de la fil·loxera a França. S'incrementen els preus, les àrees de conreu de la vinya i els beneficis. També tingué repercussions urbanístiques amb la urbanització del carrer Rocafort, el carrer Jaume I o la plaça Faura. A més del vi, l'altra activitat econòmica important d'Artés fou el tèxtil. Fins la primera meitat del segle XIX predominà la llana, després els teixits de cotó i, finalment, les activitats industrials del polígon.

4. METODOLOGIA

4.1. MARC TEÒRIC

La finalitat d'aquest tipus de treball és la recopilació exhaustiva dels elements del patrimoni cultural i natural d'un municipi. L'eix bàsic de treball és l'inventari de tots els elements susceptibles d'ésser reconeguts com a rellevants o singulars d'aquella població pels seus valors històrics, artístics, simbòlics o identitaris, a partir d'una tipologia concreta que permet englobar-hi totes les accepcions reconegudes. De cada element es fa una fitxa amb totes les dades que s'hagin pogut recopilar d'aquell bé cultural, ja sigui a través de la documentació bibliogràfica (veure apartat corresponent), a través d'arxius o d'informació oral. Amb l'inventari fet i les dades recollides es poden fer les pertinents classificacions, anàlisi i estudis estadístics, a fi i efecte de fer-ne una valoració, tant a nivell individual de cada bé com global.

Es tracta de facilitar a l'ajuntament i a tots els ciutadans i ciutadanes d'aquest municipi una eina de coneixement de la globalitat del seu patrimoni. Un instrument que permeti l'establiment de mesures per a la seva protecció i conservació i faciliti el seu accés públic; així com la planificació de la seva rendibilització social; l'elaboració de programes de difusió (rutes didàctiques i/o turístiques, publicacions, jornades de debat, conferències,...); la presa de decisions en el planejament urbanístic, la planificació de la senyalització

Però es tracta d'un element viu, un instrument que pot créixer o disminuir. S'hi poden afegir nous béns perquè es consideri oportú o apareguin elements desconeguts en el moment de la realització del treball (nous jaciments arqueològics, donacions de col·leccions, ...), o se'n poden haver de treure per motius diversos com el robatori, la seva destrucció (natural o antròpica) o els canvis de criteris,... Amb aquestes premisses, cal considerar l'inventari de Patrimoni Local com una eina dinàmica i activa, que no vol quedar arraconada en una prestatgeria o armari fins que s'ompli de pols.

S'ha de tenir present, però, que no es tracta d'un treball de recerca pura i estricta. No s'ha pretès fer una història d'Artés, ni fer una anàlisi de l'evolució del municipi, ni un estudi estadístic. No hi ha el plantejament d'una hipòtesi, ni s'han fixat uns objectius científics. Per tant no hi ha unes conclusions, ja que no es tracta d'un element clos, sinó viu, com hem dit *supra*. Tampoc és un catàleg del patrimoni d'Artés, amb una normativa associada de protecció. És una base de dades, al servei dels ciutadans i ciutadanes, que recull tot el patrimoni existent en el municipi. A partir d'aquest treball es poden gestionar futures recerques d'investigació o plans de protecció urbanístic; però sempre com un punt d'inici. Per tant, no té capacitat legal ni normativa.

Els diversos elements patrimonials inclosos en els inventaris del patrimoni local corresponen a la següent tipologia:

1.-Patrimoni immoble:

- 1.1.-Edificis
- 1.2.-Conjunts arquitectònics
- 1.3.-Elements arquitectònics
- 1.4.-Jaciments arqueològics
- 1.5.-Obra civil

2.-Patrimoni moble:

- 2.1.-Elements urbans
- 2.2.-Objectes
- 2.3.-Col·leccions

3.- Patrimoni documental:

- 3.1.-Fons d'imatges
- 3.2.-Fons documental
- 3.3.-Fons bibliogràfic

4.-Patrimoni immaterial:

- 4.1.-Manifestacions festives
- 4.2.-Tècniques artesanals
- 4.3.-Tradició oral
- 4.4.-Música i dansa
- 4.5. Costumari

5.-Patrimoni natural:

- 5.1.-Zones d'interès natural
- 5.2.-Espècimens botànics singulars

S'ha utilitzat el model de fitxa establert per l'Oficina del Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona, que comprèn els següents camps d'informació: Número de Fitxa; Codi; Àmbit; Denominació; Lloc/Adreça; Titularitat; Nom del propietari; Tipologia; Ús Actual; Descripció; Observacions; Estat de conservació; Autor; Estil/Època; Any; Segle; Emplaçament; Longitud; Latitud; Altitud; Accés; Número de negatiu; Altres; Historia; Bibliografia; Protecció; Inventari; Autor de la fitxa; Data de registre; Data de modificació; i fins a un màxim de tres fotografies.

4.2.PROCESSOS DE TREBALL

Per realitzar les tasques que us descrivim a continuació i per facilitar l'accés a alguns dels elements més desconeguts es va comptar amb la col·laboració de l'empresa Arqueociència, Serveis Culturals, S.L. a través de l'Òscar Trullàs, arqueòleg i originari d'Artés.

4.2.1.FASE PRÈVIA DE DOCUMENTACIÓ

La primera tasca que ens vàrem plantejar fou la recerca documental en arxius, biblioteques i serveis oficials on hi hagués la sospita de l'existència d'informació referent al municipi d'Artés. Es consultà *in situ*, la documentació pertinent a l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya; és a dir, les fitxes corresponents a l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya (IPA) i a l'Inventari del Patrimoni Arqueològic. També es va sol·licitar informació de l'Inventari de patrimoni industrial de Catalunya (IPIC) i a l'inventari de patrimoni etnològic de Catalunya (IPEC).

També consultarem l'Arxiu Diocesà de Vic, on hi ha documentació de la parròquia de Santa Maria d'Artés; així com l'Arxiu Comarcal del Bages a Manresa i el Museu Comarcal de Manresa.

S'han consultat una sèrie d'obres bibliogràfiques, algunes de caràcter general com la Catalunya Romànica o el Costumari de Joan Amades, però d'altres ben concretes, com ara la monografia sobre Artés de Ferrer i Benet (1990). Els temes han estat d'allò més variats, sempre que tinguessin referència amb el que buscàvem. Podeu consultar aquesta bibliografia en l'apartat setè d'aquesta memòria.

4.2.2.TREBALL DE CAMP

La tasca més ingent d'aquesta fase ha estat la de visitar les masies, fonts, jaciments arqueològics, i altres indrets de la zona. Alguns dels elements fixats es trobaven ubicats en zones de difícil accés. En concret, algunes fonts ha estat impossible localitzar-les, ja sigui perquè les referències que se'n tenien eren molt escadusseres o bé perquè s'han assecat i la vegetació les ha cobert.

Hem comptat amb la col·laboració d'alguns veïns que han facilitat la nostra feina i ens han obert les portes d'algunes finques particulars. En alguns casos, però, no ha estat possible entrar, ni a dins les cases ni, en algunes ocasions, dins la finca.

Durant el treball de camp s'han fotografiat en format digital els elements que han estat localitzats. Excepcionalment no s'ha pogut obtenir fotografies d'alguns elements per problemes amb l'accés o per tractar-se d'esdeveniments organitzats durant el curs de l'any i s'han utilitzat les fotografies cedides pels propietaris o per l'Ajuntament.

Les barraques de vinya han suposat una problemàtica específica per la gran quantitat d'exemplars existents en el territori. Se n'han inventariat trenta dues, que aproximadament es pot correspondre a un 15% del total.

El treball de camp s'ha recolzat amb una sèrie d'entrevistes a persones relacionades amb entitats socials i culturals del municipi que poguessin tenir alguna vinculació amb elements del patrimoni cultural d'Artés o amb propietaris o masovers de finques. La vida associativa del municipi és molt rica i diversa. Aquesta riquesa no sempre queda reflectida en aquest tipus d'inventari, per les pròpies característiques d'aquest. Ens trobem amb entitats de tipus cultural (literari, històric, musical, etc), associatiu, juvenil, o excursionista. La relació d'aquestes entrevistes és la següent:

Nom:	Entitat o institució:
Thomas Melchert	La Malla
Josep Roca	Mas Les Torres
Lluís Oliveras	Mas Canet
Ramon Creus	Fotògraf
Jaume Gibert	Can Gibert
Montserrat Badia	Sindicat agrícola
Ramon Vilar Herm	Etnomusicòleg
Jordi Toral	Gegants
Francesc Gil	Fotògraf de barraques
Mossèn Josep Mas	Parròquia de Santa Maria
Josep Quintana	Pastisseria Quintana
Carme Valiente	Esbart
Pere Feliu	Historiador local
Francesc Vilà	Director Museu Comarcal de Manresa
Valentí Escalé	Ofici barracaire
Josep Forcada	Amics de la Sardana
Marina Garcia	Vídua Francesc Blancher

4.2.3.TREBALL DE GABINET

La fase final del treball ha consistit en redactar la present Memòria, amb totes les dades obtingudes i fetes les pertinents valoracions. Amb la informació documental i la informació obtinguda del treball de camp, tant gràfica com escrita o oral, s'han pogut elaborar les corresponents fitxes de cada element i fer-ne una anàlisi i un diagnòstic concret sobre la rellevància, tipologia, potencialitat i possibilitats del patrimoni cultural d'Artés.

5. RESULTATS DE L'ESTUDI

5.1.ELEMENTS FITXATS I ELEMENTS NO FITXATS

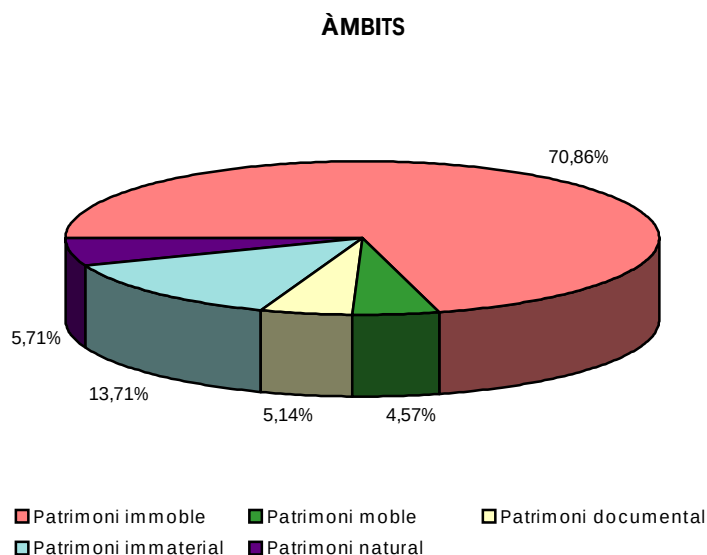
S'han fitxat un total de 175 elements del patrimoni cultural i natural d'Artés. En destaquen, per la quantitat de fitxes, els elements de patrimoni immoble, especialment els edificis i els elements arquitectònics.

Àmbits / Tipologies	Codi	Nombre Àmbits	%	Nombre Tipologies	%
PATRIMONI IMMOBLE		124	70,86%		100%
Edificis	1.1			47	37,9%
Conjunts arquitectònics	1.2			13	10,48%
Elements arquitectònics	1.3			57	45,97%
Jaciments arqueològics	1.4			6	4,86%
Obra civil	1.5			1	0,81%
PATRIMONI MOBLE		8	4,57%		100%
Elements urbans	2.1			3	37,5%
Objectes	2.2			2	25%
Col·leccions	2.3			3	37,5%
PATRIMONI DOCUMENTAL		9	5,14%		100%
Fons d'imatges	3.1			3	33%
Fons documentals	3.2			6	67%
Fons bibliogràfics	3.3			0	0%
PATRIMONI IMMATERIAL		24	13,71%		100%
Manifestacions festives	4.1			7	29,17%
Tècniques artesanals	4.2			2	8,33%
Tradició oral	4.3			11	45,83%
Música i dansa	4.4			4	16,67%
Costumari	4.5			0	0%
PATRIMONI NATURAL		10	5,71%		100%
Zones d'interès	5.1			9	90%
Espècimens botànics	5.2			1	10%
TOTALS		175	100%	175	

D'altra banda, en la realització de l'inventari s'ha descartat fer la fitxa d'aquells elements de patrimoni poc representatius dels valors originals d'un estil o una època concreta; bé per formar part d'un conjunt indeterminat dins del volum construït, bé perquè ha perdut en el decurs de la història aquells trets característics que el feien

rellevant o bé perquè s'han destruït. Són els casos del Portal de Salavés, la Fontana del jardí de Can Sitges, la Cooperativa, Can Fugosa o el Dolmen de la Grossa.

Dins dels elements no fixats també hi trobem aquells edificis que en algun moment han tingut una certa importància per al municipi, avui desapareguts o totalment enrunats; per exemple, El Bosquet.

Pel que fa a les fonts, s'han descartat les poc rellevants, per tractar-se de fonts adherides a la xarxa municipal de subministrament d'aigua sense cap element afegit que li confereixi una especial rellevància o les no trobades: Font del Llorer, Font de la Perera, Font del Coll, Font de Borrelles, Font del Sopar, Font del Tiroriro, Font de la Trobada, Font de l'Argelalar, Font de Vilarmau o Font de la Teuleria.

5.2.PATRIMONI IMMOBLE

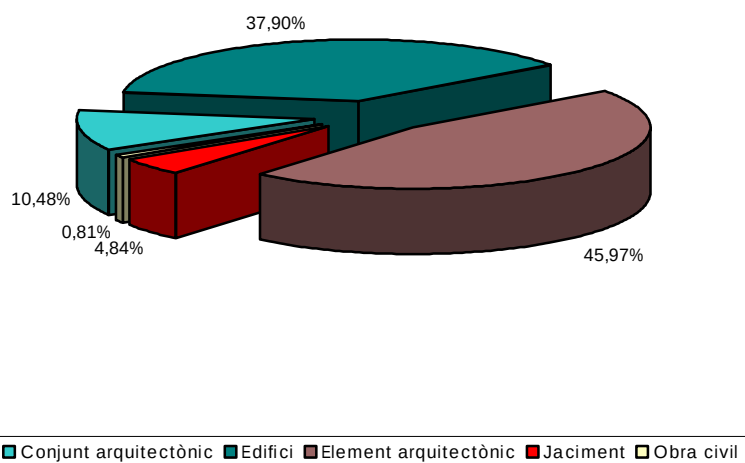
En la selecció dels elements fixats de patrimoni immoble, s'ha partit bàsicament del llistat recollit en el Text refós de les normes urbanístiques del planejament general del terme municipal d'Artés. També s'ha utilitzat l'Inventari de Patrimoni Arquitectònic del Departament de Cultura de la Generalitat i el Catàleg de Masies elaborat per Anhidra, consultori agroambiental, S.L. A banda d'aquests documents de base, també es disposava de bibliografia i treballs específics i generals que recollien aspectes determinats del patrimoni d'Artés. Tots aquests llistats s'han confrontat amb les aportacions d'informants locals.

En el cas d'Artés, el patrimoni immoble és un clar reflex de l'economia agrícola que va predominar des de l'inici de la seva història fins a l'actualitat. Com ja hem indicat en l'apartat històric, el Puig d'Artés és el nucli d'un poblament dispers al seu voltant, on l'hàbitat s'ha establert al voltant, principalment, de la conca hidrogràfica formada per la Riera Gavarresa, la Riera de Malrubí i la Riera Salabernada. Els testimonis inventariats que reforcen aquesta afirmació són els diferents masos i les barraques de vinya.

Donades les característiques del patrimoni immoble d'Artés, molt dispers i de caràcter majoritàriament popular, els criteris de selecció s'han basat en buscar aquells elements

que representin l'evolució històrica del municipi, bo i conservant el màxim la seva configuració original.

PATRIMONI IMMOBLE

A l'hora de presentar i analitzar els resultats de la recerca, dins l'àmbit de patrimoni immoble hem establert cinc tipologies:

- **Edifici:** tipologia entesa com a construcció unitària, tant formalment com volumètrica.
- **Conjunt arquitectònic:** format per l'agrupació física de diferents edificis i elements arquitectònics, que es poden entendre solidàriament pels seus valors formals i volumètrics.
- **Element arquitectònic:** part d'un conjunt o d'un edifici que per sí mateix té prou valors com per destacar-lo.
- **Jaciments:** restes o vestigis del passat de qualsevol tipus i cronologia. Inclou estructures en estat de ruïna.
- **Obra civil:** obres d'enginyeria de caràcter públic o comunal.

Les tipologies més nombroses dins l'àmbit del patrimoni immoble són la d'edificis (47) i la d'elements arquitectònics (57). La majoria dels elements arquitectònics corresponen a barraques de vinya. Les barraques que s'han inventariat són una mostra de les que en realitat es poden trobar en el terme, que en són moltíssimes. S'ha elaborat un mostreig a partir de l'estat de conservació bo, la tipologia i la ubicació geogràfica. Aquest és, sense cap mena de dubte, l'element més representatiu d'Artés.

Les tres tipologies amb menor representació són: els jaciments arqueològics (6), els conjunts arquitectònics (13) i l'obra civil (1).

EDIFICIS

Del conjunt d'edificis inventariats a Artés, podem diferenciar-ne els que formen part del nucli originari de poblament, és a dir el Puig d'Artés, on trobem els elements més antics, de masos i masies disseminats pel territori. Del primer grup són: El Castellot(31), Les Ferreres (124), Restes de l'antiga església (32), l'Antic Ajuntament(115) o Cal Teixidor (122).

Del grup del poblament dispers, en comencem a tenir notícies documentals d'alguns des de l'any 1199. Sembla que la notícia més antiga d'un mas és la que fa referència al mas Bogcseches , el mas Quingles o Bonamic (22), l'any 1103. En un conveni de l'any 1199, entre el bisbe de Vic, Guillem de Tavertet i el Castlà d'Artés, Guillem de Guàrdia, hi figuren 48 masos. D'aquests, els que es poden relacionar amb masies actuals són: mas *Bogcseches* , (Quingles o Bonamic - 22), *Lobet de Salavés* (Soldevila – 26), Arnallí Sunifredi (Colomer – 18), Raimundi de Salavés (Bertran – 54), Arnallí Karbonel de Sanctylario (Sant Hilari Vell – 25), Pugol (Pujol Vell – 21), Vall (Vall – 51), Ribataiada (Ribatallada – 29), Vilarmat (Vilarmau – 56), Rivo Secco (Riusec – 23), Raimundo de Medaia (Malla – 19).

En el segle XIV, cal afegir els masos de Can Canet (16), Casanova (17), Paloma (55), Ponsa (50) i Mas Torres (49). El següent capbreu que ens informa és el de l'any 1693.

A partir del segle XVIII, el Puig d'Artés queda petit i es formen els nous carrers vers la plana. Tenim els exemples de l'Antic Hospital (121), Cal Teixidor (122), la casa del carrer Padró número 20 (120), Casa del Dr. Claudi Sala (164), Casa del carrer Francesc Ferrer número 6 (154) o Caves Gibert (13).

L'economia agrícola del municipi, pel que fa a edificis, queda reflectida en l'inventari dels seus cellers i caves: Caves Gibert (13), Sindicat Agrícola (118) i Solergibert (101). Pel que fa al sector industrial, a les tres indústries amb més tradició: Can Berenguer (14), Cal Sitges(62) i Antiga fàbrica Dometal (60).

Durant el segle XX es produeixen una sèrie de transformacions destinades a actualitzar el municipi amb noves necessitats, tant de tipus civil com religiós o econòmic. L'obra més rellevant per envergadura i cost és, sense cap mena de dubte, l'església parroquial (10). Però també cal assenyalar la construcció de la Capella (33) del nou Cementiri (inventariat com a conjunt arquitectònic), l'Escorxador (73) o l'Ajuntament (65).

CONJUNTS ARQUITECTÒNICS

Dins la tipologia dels conjunts arquitectònics podem distingir tres grups, segons la seva situació i importància:

- El Casc antic (155), que correspon al Puig d'Artés, on es va iniciar el primitiu nucli de poblament a partir del qual es va anar expansionant i que inclou els carrers al seu voltant, alguns dels quals s'han inventariat igualment com a conjunts arquitectònics.
- Conjunts arquitectònics més petits dins del casc antic, però que hem preferit individualitzar, independentment d'altres fitxes amb denominacions tipològiques diferents, per la seva rellevància patrimonial: carrer Sant Víctor (119), carrer del Dr.

Francesc Ferrer (9), carrer del Mig (61), carrer Fort (12), carrer del Padró (58) i carrer Sant Llibori (59).

El tercer grup el formen els conjunts arquitectònics de fora del casc antic: les cases del carrer de La Fassina (20), el carrer Raval (68), la Plaça Nova (174), el Cementiri (57), el Parc municipal de Can Cruselles (8) o el Sindicat Agrícola (118).

ELEMENTS ARQUITECTÒNICS

Dins d'aquesta tipologia, s'han inventariat cinquanta set elements que es podrien classificar en cinc grups segons els usos a què anaven destinats: elements destinats a usos de caràcter econòmic, elements destinats a usos relacionats amb l'obtenció i distribució de l'aigua, elements destinats a usos de caràcter devocional, elements destinats a usos funeraris i elements que formen part d'un altre element més gran.

Dins la primera categoria d'aquesta classificació s'inclouen les barraques de vinya i el Forn de la Sala (152). Les barraques de vinya són l'element més destacat, no només d'aquesta tipologia sinó de tot l'inventari. Moltes d'elles, encara es mantenen en funcionament, però d'altres ja no. En realitat, ningú sap quantes barraques es conserven. La única referència que tenim, és la col·lecció d'imatges de Francisco Gil, que tot i no tenir-les classificades, poden passar àmpliament de les 200 barraques fotografiades. La majoria es van construir durant el segle XVIII o XIX, coincidint amb la màxima expansió del conreu de la vinya. Però també n'hi ha alguna de recent, ja que es manté la tècnica constructiva d'aquestes barraques. D'aquest darrer tipus només se n'ha inventariat una, car es tracta d'un monument commemoratiu encarregat per l'Ajuntament.

La tècnica de la pedra seca es caracteritza per l'ús de la pedra sense treballar i sense cap material d'unió. Les irregularitats de les lloses es corregeixen amb pedruscall. La pedra només es treballa quan ha de tenir una tasca específica, com llindes o escaires. Es tracta d'una tècnica amb uns orígens molt remots però que a Artés, la seva expansió es vincula amb el creixement de la viticultura durant la segona meitat del segle XIX (SOLER i PERARNAU:1985). No hi ha testimonis, ni documentació que puguin aportar una cronologia més antiga. Els condicionants que afavoreixen l'aparició de les barraques són: un increment de l'àrea cultivable que provoca la construcció de parets de pedra seca per formar feixes; una atenció més continuada que reclama el conreu de la vinya, creant la necessitat d'aixopluc i magatzem d'eines del pagès que restarà més temps lligat al camp; i, finalment, la presència al Bages i Artés, d'un estrat rocós molt pròxim a la superfície.

La situació geogràfica d'aquestes barraques ve condicionada per la necessitat d'aprofitament de l'espai conreat. Podem trobar, per tant, barraques construïdes entre dues feixes de diferent nivell, sempre i quan siguin del mateix propietari. També podem trobar barraques enmig del camp, però es deu al mateix condicionant, ja que segurament es tracta d'una franja del camp rocós o de difícil utilització pel conreu. Finalment, també podem trobar les barraques en un racó del camp, on s'amuntegaven les pedres extretes de llaurar, o fora del camp semi excavades en un marge.

Segons la tipologia de la seva construcció, poden ser de planta circular o quadrangular i poden ser construccions isolades o estar adossades en un marge o altra construcció. La volta de les de planta circular es fa per aproximació de fileres. En

canvi, les de planta quadrangular poden tenir la volta per aproximació de fileres o en base a un sistema piramidal.

Pel que fa al tema dels constructors, es pot parlar de tres teories: l'existència de quadrilles de "barracaires" itinerants, els "sardans", o el propi pagès. L'existència dels sardans s'ha recollit en el treball de Soler i Perarnau (1985) gràcies a un informant que situa aquests personatges a finals del segle XIX. Es tracta d'homes procedents de la Cerdanya, segurament la part alta de la Cerdanya, que oferien els seus serveis per a la construccions de pedra seca, com activitat complementària en èpoques climatològicament adverses en el seu lloc de residència.

Pel que fa als elements destinats a usos relacionats amb l'obtenció i distribució de l'aigua, hem destacat la Mina de Malla (169) i la Font de la Plaça dels Màrtirs (153).

Dins d'aquesta tipologia s'inclouen elements de caràcter devocional com ara creus i capelles. Són els casos de la Capella de Sant Antoni (165), la Capella de Sant Josep (173), la Capella de Sant Pelegrí (7) o la Creu del Padró (64).

Alguns elements arquitectònics formen part del casc antic o d'un altre element, però s'han volgut individualitzar per la seva rellevància patrimonial. Són els casos de la Finestra de Can Jan (36), Finestral de Ribatallada (38), Forat de la Pudor (123), Murallles (67), Portalada de Can Berenguer (160).

Finalment, trobem una sèrie d'elements destinats a usos funeraris: Panteó de Josep Gili i Riera (35) i Panteó de la Família Berenguer (160).

JACIMENTS ARQUEOLÒGICS

Per documentar el patrimoni arqueològic d'Artés s'ha partit de l'Inventari de Patrimoni Arqueològic del Departament de Cultura de la Generalitat, on hi havia documentats sis jaciments: Castell Bisbal (4), Matacans (6), Plaça Vella (5), Torre del Serrat de la Cabra d'Or (3) i Torre del Turó del Pla de Can Vila (1) i Forns del Camí de Les Tàpies (2).

El període històric més destacat d'aquests jaciments és el medieval. Algun d'ells rebaixen la cronologia en època romana; però no hi ha cap element que documenti una presència anterior a la romana, exceptuant algunes ceràmiques ibèriques de la vila de Matacans (6). S'ha considerat la Plaça Vella (5) com un únic jaciment, on s'inclou la necròpolis i la basílica paleocristiana, així com qualsevol altre element que pugui descobrir-se en una intervenció posterior.

La realitat d'aquests jaciments és força heterogènia, des dels que s'han excavat arqueològicament, com són els casos de Matacans(6) o Plaça Vella (5), fins els que no s'han intervingut mai científicament, com el Castell Bisbal (4) o la Torre del Serrat de la Cabra d'Or (3).

En general, podem afirmar que sobta la migradesa de les troballes arqueològiques dins el terme municipal d'Artés. L'explicació d'aquest fenomen s'ha de buscar més en la manca de recerca de camp i de la poca tradició arqueològica a nivell local que en un fet real de manca de restes arqueològiques. Tenim el cas de la troballa casual d'una sivella visigòtica (156) a les rodalies de Can Salabernada sense poder concretar l'indret precís. Segurament, investigacions futures ens aportarien més llums.

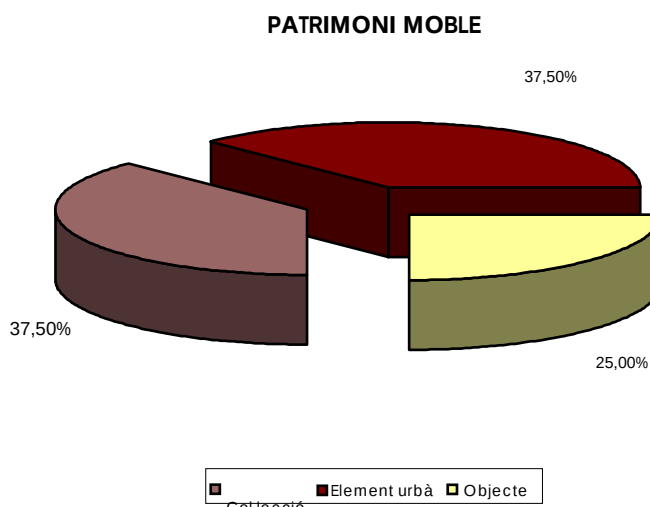
OBRA CIVIL

El Salt del Colomer (108) i el Camí ramader (86) són la única mostra d'arquitectura civil inventariades. El primer relacionada amb els cursos d'aigua que s'ha inventariat dins el terme municipal d'Artés, tot i que compartit amb Sallent. S'ha valorat l'obra realitzada per a l'obtenció d'energia elèctrica, però també cal destacar que, en l'actualitat, l'impacte mediambiental que ha tingut sobre el riu Llobregat ha estat el de crear una zona d'especial interès per les espècies d'aus i altres animals que s'hi refugien.

Pel que fa al camí ramader té la consideració d'obra civil tot i no tractar-se d'un element que físicament sigui visible, ja que era una antiga ruta utilitzada pels ramaders que s'ha perdut. Actualment l'antic itinerari s'ha convertit en camps de conreu, carreteres, zones ermes, etc.

5.3.PATRIMONI MOBLE

Dins d'aquest àmbit hem pogut classificar vuit elements del patrimoni d'Artés que s'adapten a les tres tipologies de patrimoni moble: tres que corresponen a elements urbans, dos objectes i tres col·leccions.

Hi ha tres elements urbans inventariats en aquest treball que corresponen a monuments públics ubicats a la via pública per encàrrec de l'Ajuntament com la Font de la Plaça dels Màrtirs (153) i dos panteons del cementiri: el de la Família Berenguer (34) i el Panteó de Josep Gili i Riera (35)

Pel que fa a l'apartat d'objectes, s'han documentat dos objectes de tipologia ben diversa: els gegants (41) i una sivella visigòtica (156) que forma part de la col·lecció del fons del Museu d'Història d'Artés, però que s'ha cregut convenient individualitzar-la per la seva rellevància històrica i tipològica.

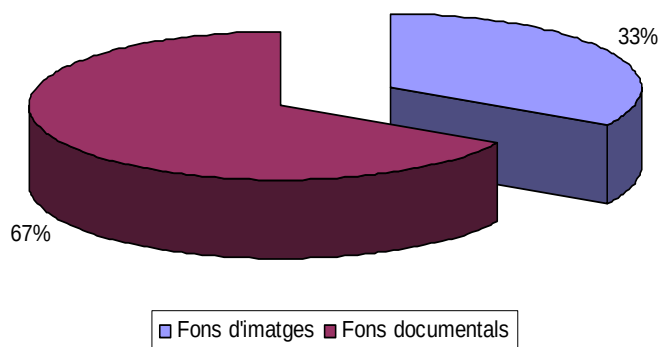
Pel que fa a les col·leccions documentades a Artés, n'hem documentat tres. Si les classifiquem segons la seva titularitat, dues són de caràcter públic i una de caràcter privat.

La col·lecció privada és la Col·lecció Gibert (69). De les col·leccions públiques una s'ubica fora del municipi, fons procedent d'Artés del Museu Comarcal de Manresa (168) i el fons del Museu d'Història (43).

5.4.PATRIMONI DOCUMENTAL

Aquest tipus de documentació resulta summament delicada de tractar ja que, en la seva majoria, parlem de fons particulars i els seus titulars no volen publicitat.

Patrimoni documental

Podem agrupar les nou fitxes de patrimoni documental en dos tipus, segons la titularitat i el seu origen: fons públic i fons privats. Dins dels fons privats s'hi troben els fons religiosos.

- Fons públics: Arxiu Municipal d'Artés (39) i Fons referent a Artés de l'Arxiu Comarcal del Bages (103).
- Fons privats: els fons religiosos com l'Arxiu Parroquial (40), l'Arxiu Diocesà de Vic (42); i 6 fons procedents particulars o pertanyents a masies amb una llarga tradició històrica, 3 corresponents a fons documentals i 3 a fons fotogràfics.

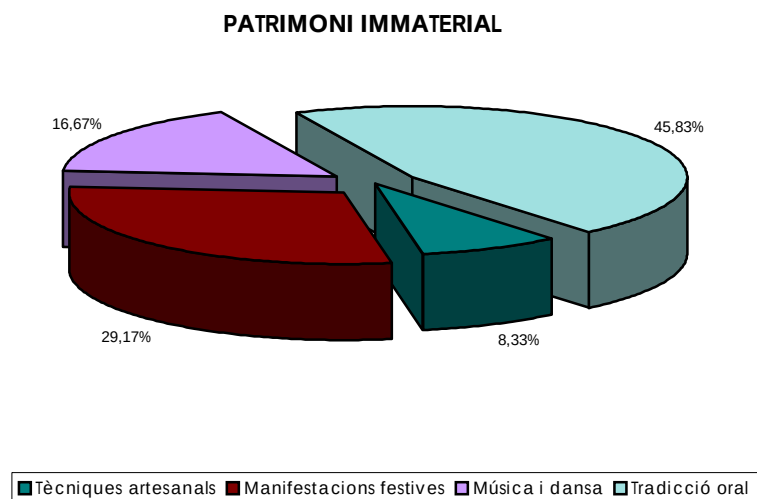
Podríem afirmar, sense por a equivocar-nos gaire, que trobaríem molts més arxius, de major o menor importància, però per desconfiança, temença o no donar-los importància pels seus propietaris resten en l'anonimat.

5.5.PATRIMONI IMMATERIAL

D'entre els vint-i-quatre elements de patrimoni immaterial, destaquen els relacionats amb el cicle festiu, diferenciant una triple tipologia: les festes recuperades, com la Festa dels Tres Tombs (110), Festa de Sant Joan (161); la Festa Major (48); i festes d'origen modern però molt arrelades i dinàmiques, com la Fira d'Artés (116), la Festa de la Verema (158), El Sarau (157) i l'Aplec de la Sardana (90).

També s'han inventariat dues tècniques artesanals de signe ben divers. Per un costat, es manté viu l'ofici de barracaire, el constructor de barraques de vinya (47), tot i que sempre ha estat una activitat complementària, es regeix per unes tècniques específiques i unes habilitats millorades per l'experiència. La informació sobre aquesta tècnica ens l'ha aportat el senyor Valentí Escalé. L'altra tècnica és gastronòmica; es tracta de l'elaboració d'un producte de pastisseria: els Borregos del Sant Pare (66).

Pel que fa al llegendari i la tradició oral, s'han documentat onze llegendes pròpies del municipi: El carrer del Clavari (81), La cabra d'or (79), La campana Victòria (76), La gruta de la presó d'Artés (80), La llegenda del vi (82), La nena del bosc (83), La nena que va caure del terrat (85), La Petra i la Maria Salvaterra (77), La serp del Pujol Vell (78), Llegenda de la banda de lladres (84) i Llegenda del porc senglar (75). La recopilació de les llegendes és el fruit d'un treball fet per les escoles de la comarca, que les van transcriure, relatar i il·lustrar.

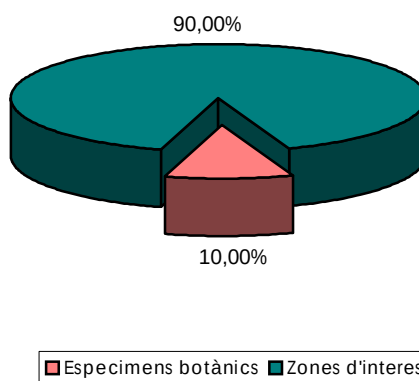

El repertori musical d'Artés s'ha mostrat molt important. Finalment, han estat quatre les fitxes d'aquesta tipologia: Ball de bastons (117), Conjunt de sardanes dedicades a Artés (175), Repertori de cançó tradicional (171) i Sardana "L'Aplec d'Artés" (176). Dues de les fitxes són individuals, però les altres dues són conjunts: el de sardanes està format per dotze peces i el repertori és fruit de la investigació realitzada per Ramon Vilar, i és un recull de 115 peces ben diverses. Si fem cas només de l'estadística se'ns pot escapar la importància real d'aquesta riquesa patrimonial que té Artés.

5.6. PATRIMONI NATURAL

Deu són els elements inventariats dins del Patrimoni Natural. En diferenciem dues categories: els espècimens botànics i les zones d'interès natural. El primer grup engloba qualsevol individu o espècie vegetal que destaquï per les seves singularitats, ja sigui raresa o àrea de distribució, vulnerabilitat o fragilitat, singularitat o port general de l'individu; mentre que les àrees d'interès són zones d'alt valor ecològic, paisatgístic o cultural.

PATRIMONI NATURAL

ESP AIS D'INTERÈS NATURAL

En aquest apartat s'han catalogat dos tipus de zones. D'una banda les fonts que brollen directament del sòl com la Font de la Terma (93), la Font d'en Jordi (113), la Font de l'Hort de Malla (99) o la Font de l'Esquerrà (91); per diferenciar-les de les fonts urbanes o les que han patit alguna mena d'antropització.

La segona tipologia correspon a unes zones més extenses i molt més importants des d'una perspectiva del paisatge i de la biodiversitat, catalogades com a espais d'interès natural (Turons de Can Vila (175)) o corredors biològics des del Pla de protecció del medi natural i paisatge del Bages, del Consell Comarcal del Bages (Riera Gavarresa -111- i Riera de Malrubí -96).

ESPÈCIMENS BOTÀNICS

Dins d'aquesta tipologia es pot fer una segona classificació amb criteris de gestió i conservació, atenent si el tipus d'element fixat és un espècimen (o individu) o si per al contrari és una espècie (parlant llavors a nivell de població d'individus).

Només s'ha inventariat l'Alzina de Can Pujol (114), que està catalogada dins els arbres d'interès local i comarcal i també declarada arbre monumental per la Generalitat.

5.7. ESTAT ACTUAL DELS ELEMENTS FITXATS

La situació dels 175 elements fitxats és molt heterogènia. Primerament destaquem aquells que tenen algun tipus de protecció legal com elements de patrimoni cultural o natural.

- Normativa municipal
- BCIN

El marc legal per a la protecció del patrimoni cultural d'Artés és el Text refós de les normes urbanístiques del planejament general del terme municipal d'Artés. El capítol 8 d'aquestes Normes Urbanístiques està dedicat al patrimoni històric- artístic (articles 138 a 143).

El punt 1 de l'article 138 especifica que s'haurà de fer un Pla Especial de protecció del patrimoni cultural i natural: "L'Ajuntament desenvoluparà i completarà les previsions d'aquestes Normes Subsidiàries sobre protecció de la Naturalesa i dels béns culturals, a través d'un Pla o Plans Especials".

Els elements inventariats que disposen de la protecció de les Normes Subsidiàries segons l'article 143 són 50 els elements inclosos: el jaciment arqueològic de Matacans (6), el Parc Municipal de Can Cruselles (8), l'Església parroquial de Santa Maria (10), carrer Fort (12), fàbrica de Can Berenguer (14), Mas Canet (16), Malla (19), Can Pujol Vell (21), Cal Quingles (22), Mas Salabernada (24), Can Vila (27), Capella de Santa Fe de Can Vila (28), Ribatallada (29), Restes de l'antiga església de Santa Maria (32), Capella del Cementiri (33), Panteó de la família Berenguer (34), Panteó de Josep Gili i Riera (35), Portal de Sant Marc (37), Finestral de Ribatallada (38), El Pujol Nou (45), La Vall (51), La Sala (52), La Paloma (55), Cementiri (57), carrer Padró (58), carrer Sant Llibori (59), antiga fàbrica Dometal (60), carrer del Mig (61), Cal Sitges (62), Murallles de la Plaça Vella (67), antic Escorxador (73), La Balsera (74), Font del Colomer (89), Font de l'Esquerrà (91), Font Furriola (92), Font de la Terma (93), Font de Casanova (94), Font dels Capellans (95), Font del Molí (97), Font del Raval (98), Font de l'Hort de Malla (99), Font del Mireta (100), Font de Malla (102), Font de la Gorga (104), Font de la Vall (105), Font de La Ponsa (109), Font del Blancher (112), Font del Jordi (113), Antic Ajuntament (115), Casa de Can Berenguer (162).

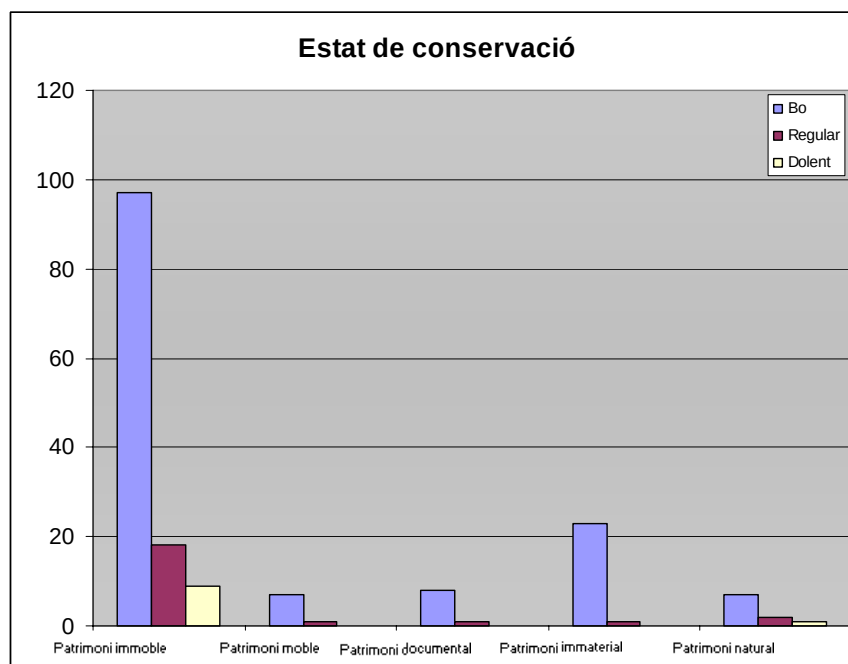
Els BCIN són els elements més rellevants del patrimoni històric i cultural català, i es classifiquen en diferents categories (Monument històric, Conjunt històric, Jardí històric, Lloc històric, Zona d'interès etnològic, Zona arqueològica o Zona paleontològica). La declaració de BCIN està regulada per la Llei del patrimoni Cultural Català (Llei 9/1993 de 30 de setembre) en els seus articles 7 a 14.

Existeixen dos elements declarats amb la màxima categoria de protecció: Béns culturals d'Interès Nacional (BCINs) segons la llei catalana (1993), equiparables als Béns d'Interès Cultural (BIC) de la legislació estatal (1985). Es tracta de:

- Castell d'Artés (31), en la categoria de Monument, (BIC: R-I-51-5182), segons el decret de 22 d'abril de 1949, que declarava monuments protegits tots els castells d'Espanya (BOE, 5.5.1949).
- Mas Les Torres (49), en la categoria de Monument, (BIC: R-I-51-5183), segons el decret de 22 d'abril de 1949, que declarava monuments protegits tots els castells d'Espanya (BOE, 5.5.1949).

La normativa que afecta al patrimoni natural és variada, tant pel que fa als elements al qual és aplicable com pel rang i institució de la que emana. Així per exemple, dins del municipi hi ha l'Alzina del Mas Pujol (114) inclosa en el Decret 47/1998 sobre la declaració d'arbres d'interès comarcal i local i dins el decret 214/1987 de declaració d'arbres monumentals.

Pel que fa a l'estat de conservació dels elements inventariats, cal dir que és molt heterogeni. Dins l'àmbit de patrimoni immoble, la tipologia amb un estat de conservació més precari és la dels jaciments arqueològics. Hi ha elements del patrimoni immoble molt desprotegits i fàcilment deteriorables, com els casos de les barraques de vinya. L'estat de conservació dels edificis és, en general, bo. El Castellot (31) es troba molt reformat i es fa difícil reconèixer les seves parts més antigues. En mal estat de conservació es troben la nau de Can Berenguer (70), el Mas Bertran (54) i el Grifoller (46); però el darrer està en fase de reconstrucció, així com el seu entorn. Moltes cases han estat restaurades recentment, com Ribatallada (29); l'aspecte originari de moltes masies ha estat transformat des de ben antic, algunes d'aquestes transformacions són força aparatoses i en ocasions han prevalgut aspectes pragmàtics.

6. RECOMANACIONS

L'Inventari de Patrimoni Local d'Artés, que s'ha realitzat entre els mesos de gener i març de l'any 2007, cal utilitzar-lo com una eina de gestió integral del patrimoni cultural del municipi.

Cal que esdevingui un instrument per a la creació de polítiques culturals vinculades amb el patrimoni històric, cultural i natural de la població i que permeti l'establiment de mesures per a la seva protecció, conservació i accés públic. També ha de permetre la planificació i l'elaboració de programes de difusió (rutes didàctiques i/o turístiques, publicacions, jornades de debat, conferències...).

Aquest Inventari ha de permetre als agents locals desenvolupar polítiques culturals adequades a la realitat municipal, la presa de decisions en el planejament urbanístic, que responguin a unes necessitats concretes. D'aquesta manera la inversió serà més rendible.

6.1. LÍNIES ESTRATÈGIQUES

El patrimoni cultural d'una societat és un reflex del seu tarannà, de la seva idiosincràsia i del seu desenvolupament històric, en el sentit de constant transformació social i econòmica.

El llegat rural de tota població catalana es posa de manifest d'una manera molt específica a Artés. Hi ha llocs que pot quedar més enterbolit o camuflat, però no és el cas que ens ocupa. Aquesta tradició agrícola, no és només un fenomen del passat, sinó que també és una realitat present que es manifesta tant en el patrimoni immoble, com en el patrimoni moble, documental o immaterial.

Des del segle XIX s'hi afegeix, a aquesta activitat econòmica, el desenvolupament industrial; complementant una economia rural sempre inestable i pendent sovint de factors incontrolables com la meteorologia. Curiosament, aquest equilibri entre el sector primari i el secundari s'ha mantingut en l'actualitat.

Si hi afegim l'increment de l'ocupació en el sector serveis i en la construcció, tindrem l'explicació del notable augment de la població en els darrers anys. Però aquest creixement s'ha fet sense grans daltabaixos paisatgístics, i ha permès mantenir la idiosincràsia urbanística del municipi.

Aquest urbanisme s'origina dalt del Puig d'Artés i es comença a configurar a l'Edat Mitjana. El posterior creixement d'aquest petit nucli s'anirà realitzant en diferents fases fins el segle XVIII.

Des d'un punt de vista estratègic a l'hora d'elaborar polítiques patrimonials cal valorar prèviament les seves potencialitats. Després de la realització d'aquest inventari podem assenyalar alguns elements claus o punts forts:

- ❑ Patrimoni relacionat amb la producció i elaboració vitivinícola: barraques, cellers, fires, masies, vinyes... Fruit d'aquesta llarga tradició de l'activitat agrícola,

però també a la seva actualització i modernització. No només estem parlant d'un record del passat sinó d'un valor afegit que té el municipi.

- ❑ L'Artés medieval, entès des de la baixa romanitat fins el segle XV. La importància d'Artés des del segle VII s'ha manifestat a partir de diverses troballes arqueològiques. Els documents més antics (s. IX) ja parlen d'Artés. El Castellot (31) o l'antiga església romànica (32), de la que se'n conserva part de l'absis en són una bona mostra. Però també cal tenir present altres restes, com la del Mas Torres (49) o possibles jaciments d'aquesta època que resten pendent d'estudi.

El medi natural, vinculat a la producció agrícola i que es conserva en tan bo estat, és un valor afegit que potencia tots els altres aspectes. Aspectes de gestió i sostenibilitat a banda, cal potenciar el paisatge com a element cultural integrat en el desenvolupament antròpic del municipi.

6.2.PROTECCIÓ

El Planejament General del terme municipal d'Artés ja recull la necessitat d'elaborar un Pla Especial de protecció del Patrimoni. Així doncs, caldria redactar un Catàleg de béns a protegir on s'han d'incloure tots els béns protegits d'acord amb les diferents categories, tants els Béns Culturals d'Interès Nacional (BCIN), com els Béns Culturals d'Interès Local (BCIL), d'acord amb la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català (DOGC, núm. 1807 de 11.10.93), així com tots els que tinguin un valor patrimonial important pel municipi.

A part d'aquest Pla especial, veiem la necessitat de redactar un Pla Especial del Casc Antic, que inclogui el Puig d'Artés: la Plaça Major i el seu entorn; i els carrers que van néixer al seu redós (Sant Llibori, Fort, Padró, Mig, Dr. Ferrer, Sant Víctor, Sant Pere, la Roca, les Muralles, Barquera, Raval, Plaça Faura, Parc de les Muralles, ...).

Alguns dels elements del patrimoni immoble fixats en el present inventari haurien de ser objecte d'algun tipus de protecció legal, pels seus valors històrics, artístics, simbòlics o naturals. En un futur Pla Especial de Protecció del Patrimoni s'haurien de determinar quins han de ser aquests elements i quin grau de protecció han de tenir.

Moltes de les troballes arqueològiques fixades com a jaciments són fruit de la casualitat o d'una conjuntura molt concreta, no pas d'excavacions programades científicament. Aquest fet determina que ens trobem davant d'elements esporàdics d'interès arqueològic sense una clara delimitació. Amb les dades obtingudes d'aquest tipus d'intervencions, es fa difícil determinar l'extensió, el caràcter i l'orientació del jaciment. Fora adequat inventariar els jaciments arqueològics dins el Pla Especial de Protecció del Patrimoni Històric, catalogar Matacans(6), la Plaça Vella (5), els Forns del camí de les Tàpies (2) com a Béns Culturals d'Interès Local i a la resta, determinar normativament una sèrie d'actuacions preventives. A l'hora d'aplicar l'entorn de protecció de cadascun d'aquests jaciments caldrà tenir en consideració aquesta característica, per evitar futurs problemes legals a l'hora de documentar o conservar una àrea arqueològica determinada.

Es proposa declarar Béns Culturals els següents elements: Malla (19), La Vall (51), La Paloma (55), El Pujol Nou (45) i les restes de l'antiga església de Santa Maria (32).

Caldria incloure la resta d'elements llistats a les antigues Normes Subsidiàries dins del Catàleg de béns a protegir; i afegir-hi l'Antic Hospital (121), el Forat de la Pudor (123), el Sindicat Agrícola (118), la Plaça Nova o Faura (174), el Forn de La Sala (152), el Mas

de les Valls (53), La Ponsa (50), Riusec (23), Casanova (17), les Cases del Carrer de La Fassina (20), l'Ajuntament (65), Can Soldevila (26) i la Torre del Felipet (15). Els elements que estan ubicats dins el Casc Antic i que no tinguin categoria de BCIN's o BCIL's, s'haurien de regir per un Pla Especial del Casc Antic, que permetés el manteniment mínim de façanes i volumetria i que abans de qualsevol llicència s'hagués de fer una intervenció arqueològica.

Hi ha alguns elements que requereixen una actuació urgent per la seva protecció, ja que es troben en una situació molt delicada des de la perspectiva conservacionista. Sobretot algunes barraques o fonts.

6.3. CONSERVACIÓ

L'estat de conservació dins el patrimoni immoble es pot entendre en dos aspectes: l'estat físic de conservació, que inclou temes com degradació de materials, estat de ruïna, restauracions i tasques de manteniment, i l'aspecte formal, de manteniment dels elements que donen el valor a aquest patrimoni, la volumetria, la composició de la façana, la decoració... Per exemple, un edifici pot estar en molt bon estat de conservació físic, perquè s'ha pogut realitzar una rehabilitació recent, podent haver malmès la composició original de façana, que li donava el valor patrimonial.

Un cop fet aquest incís, quan parlem d'estat de conservació torna a ser interessant la distinció entre patrimoni arquitectònic i jaciment arqueològic. La utilització de l'immoble amb l'ús pel qual va ser construït és la millor garantia de conservació d'aquest bé. La majoria del patrimoni arquitectònic es troba en bastant bon estat de conservació pel fet d'estar en un ús quasi continuat. No obstant, una bona part del patrimoni immoble d'Artés està deteriorant-se per abandó de les pràctiques agrícoles. Alguns dels elements en perill de desaparició ja els hem esmentat en l'apartat anterior. Hi ha per exemple una masia en situació de ruïna total, però que s'hi està realitzant una actuació de restauració i rehabilitació. Es tracta del Grifoller (46). Algunes barraques de vinya, també necessiten restaurar-se, però la dificultat rau en el desconeixement del número de barraques existents, per tal d'elaborar un programa de restauracions ajustat a les necessitats reals. Els jaciments arqueològics de la Torre del Turó del Pla de Can Vila i els Forns del Camí de Les Tàpies, corren perill de malmetre's. Algunes fonts, tampoc es troben en molt bones condicions, sobretot perquè moltes estan seques i l'entorn està força deixat. Finalment, el Camí Ramader (86) només es conserva en el record popular que caldria recuperar també a nivell físic, abans no s'esborri del tot i es perdi.

Pel que fa al fons del Museu d'Història d'Artés (43), cal dir que l'edifici no reuneix les condicions mínimes per a una bona conservació dels objectes dipositats, ni tampoc les mesures de seguretat pertinents. Per valoritzar de forma adequada la col·lecció d'aquest fons caldria treballar amb l'objectiu de regularització d'una institució que hauria de servir per aglutinar els esforços destinats a la potenciació de la recerca, la protecció, la conservació i la difusió del patrimoni cultural d'Artés. Aquesta regularització s'hauria d'emmarcar dins la Llei de Museus 17 de 1990 i el Decret 232/2001, de 28 d'agost, sobre el personal tècnic i directiu de museus.

Actualment, l'Arxiu Municipal (39) fa les funcions d'arxiu administratiu i arxiu històric de l'Ajuntament. El fons d'arxiu històric del Museu és un arxiu paral·lel i no hi ha establert cap conveni o protocol de traspàs d'unes dependències a les altres. Si l'arxiu es professionalitzés podria adoptar aquesta altra responsabilitat.

Un altre element a potenciar és l'arxiu de TV d'Artés, avui en dia desestructurat. Aquesta entitat, creada l'any 1987, és un punt clau d'interconnexió, comunicació i difusió d'activitats locals de caràcter lúdic, festiu, històric, periodístic. Les seves retransmissions són molt seguides, però manca un projecte que arxivi aquest material gràfic tan important, que el documenti i el preservi per a futures generacions, ja que es tracta d'un testimoni viu del present de la població.

6.4.RECERCA

Tot i que no és una tasca prioritària de l'Ajuntament, es poden iniciar treballs d'investigació, sempre en col·laboració amb d'altres entitats (grups de recerca, universitats,...). El Museu d'Història d'Artés ha de jugar paper protagonista en la promoció de la recerca d'aquest municipi. No únicament com a realitzadors de tasques d'investigació, sinó també com a promotors de les mateixes. En aquest sentit, un cop fet el Pla Especial de Protecció del Patrimoni Històric i Cultural (PEPPHC), automàticament hi haurà d'haver un control arquitectònic i arqueològic a les zones indicades en aquest Pla.

Una altra possibilitat de promocionar la recerca és establint premis o beques d'investigació.

Seria interessant fer un recull i estudi exhaustiu de totes les masies, esmentades puntualment en treballs previs des de diferents vessants però mai com a estudi complet: la seva història, una planimetria actualitzada, un reportatge fotogràfic, i, igualment important, l'inventari dels elements mobles que es troben en el seu interior, que en la realització d'aquest inventari no ha estat possible.

A més, a Artés hi ha dues grans urgències en matèria de recerca i documentació: la informació oral i els arxius. Hi ha una sèrie de processos històrics de tipus econòmic o social la informació dels quals només ens ha arribat a través de testimonis vius, informadors orals. Aquests es van perdent irremissiblement, per la qual cosa seria interessant poder endegar un estudi on aquests individus participessin de manera activa. Amb el tema dels arxius passa el mateix. Es tracta d'un tema generalment molt delicat i que costa per la desconfiança de la gent. La informació que se'n pot extreure dels arxius és molt important per la recuperació històrica d'una societat, però si resten en l'anonimat es poden arribar a perdre, donada la seva fragilitat material. Seria molt interessant fer un estudi exhaustiu dels arxius existents i fer un inventari del que aquests contenen.

Respecte el patrimoni natural, queda poca cosa a dir després de l'auditoria que s'ha realitzat. L'auditoria ha abordat tots els temes relacionats amb el medi ambient i, per tant, també els relacionats amb els de patrimoni natural, assolint les seves conclusions tota la validesa per aquest treball.

Però sense cap mena de dubte, el tema més important i que requereix una intervenció ràpida degut al seu estat precari de conservació és el de les barraques de vinya. Ningú sap quantes n'hi ha en realitat; moltes ja s'han perdut o estan en mal estat de conservació. És l'element més emblemàtic del municipi, que també de la comarca, i responen a una tipologia concreta. Caldria elaborar un inventari complet on es tinguin en compte la participació de diversos professionals. Cal que es fotografiïn, s'ubiquin geogràficament, es descriguin, se'n prenguin mesures i si es creu convenient es dibuixin. Es podria aprofitar aquest treball per, en una segona fase, establir un programa de rehabilitació i restauració de les que estiguin més malmeses, aprofitant

que hi ha gent a Artés que domina la tècnica de la pedra seca. Aquest treball es podria fer d'acord amb els diferents propietaris i es podria rendibilitzar a nivell de difusió editant un catàleg, fer-ne una exposició establint rutes per visitar-ne alguns elements, etc.

6.5.DIFUSIÓ

El manteniment del patrimoni requereix també la implicació de la societat, i és el fruit directe del compromís dels habitants d'un municipi per conèixer, gaudir i conservar la seva memòria.

Per a què la societat valori el patrimoni cultural és imprescindible que se'l facin seu, que s'identifiquin amb ell i se'n sentin corresponsals. Sovint ens perdem en el fals debat entre recerca, conservació i difusió. És evident que si un bé no es conserva, ni se'n coneix el nom, ni els usos, etc. no podrem difondre'n res. Per tant cal parlar de programes estructurals que tinguin en consideració tots els punts de vista.

Un dels elements patrimonials més emblemàtics d'Artés és el seu Puig, amb el castell (31), l'antiga església (32), el museu (43), els carrers antics, la creu del Padró (64), el passeig de les muralles (67), etc. Es tracta del nucli de poblament originari d'Artés, documentat des de ben antic. Es pot pensar en una ruta senyalitzada que comenci a baix i convidi a la gent a pujar i aturar-se en els llocs més interessants, a partir d'una sèrie de rètols il·lustratius, fins arribar a dalt vila. Un cop a dalt, es finalitza l'itinerari amb la visita de l'antiga església parroquial (32), les muralles (32), el forat de la pudor (123) i la visita a la col·lecció del Museu d'Història d'Artés (43). Si es vol, també es pot senyalitzar un itinerari de descens.

En l'àmbit de les publicacions, l'Ajuntament ha anat editant o col·laborant en l'edició de llibres diversos sobre la història d'Artés. Aquesta és una via molt important i que arriba a molta gent i a més, és una informació que es preserva.

Cal destacar que en el municipi hi ha una important xarxa de camins i pistes forestals que ressegueixen els turons i connecten amb la vall. Seria interessant inventariar-los i, a partir d'aquí, elaborar una sèrie de recorreguts peatonals i passejades, relacionant-los amb les masies principals, les fonts del terme i les llegendes relacionades, de cara a fer conèixer l'entorn i la història del municipi. Tot i que ja existeixen itineraris naturalístics dins del municipi, seria recomanable editar itineraris propis que permetessin fer un recorregut per tots els elements d'interès natural i geològic.

Un dels punts forts del patrimoni d'Artés, ja hem dit que era el relacionat amb la viticultura. Qualsevol intervenció que faci referència a aquest sector no és només per donar a conèixer un element del passat, sinó també una realitat present i ha de repercutir en la projecció exterior i futura del municipi. La creació d'un itinerari podria incloure elements que fan referència a tot el procés: des de la visita a les vinyes, amb les seves barraques, passant pels cellers i/o el sindicat agrícola, on a més es podrien fer tastats per donar a conèixer el producte final. Aquest itinerari pot tenir diferents nivells de desenvolupament, des del més lúdic per a turistes de caps de setmana, fins el més pedagògic, amb les escoles del municipi.

7. BIBLIOGRAFIA

- Anònim (1997). "Característiques dels nostres museus"; dins Dovella, número 56. Manresa, pàg. 33.
- APORTA, Jordi (1996). *La llegenda de La cabra d'or*, dins Llegendes i contalles del Bages. La memòria mítica dels nostres avis. Angle editorial. Manresa.
- AUTORS VARIS (1963) Petit diccionari dels Sants de cada dia. Edicions Occident, S.A. Vilassar de Mar.
- BARRAL ALTET, Xavier. (1984). *Santa Maria d'Artés*, dins Catalunya Romànica, vol. XI El Bages. Ed. Gran Enciclopèdia Catalana, pp. 99-101.
- BENET, Albert i CASÒLIVA, Goretti (1986). *Artés*; dins Història del Bages, vol. I. Parcir Edicions Selectes. Manresa.
- BENET i CLARÀ, A. (1987). Història del Bages I. Ed. Selectes Parcir, Manresa.
- BLANCHER i PUIG, Francesc (1977). Aportació al centenari de l'excursionisme català.
- BLANCHER i PUIG, Francesc (1987). Clavellina nadalenca. Poemes de nostàlgia i de contrast. Autoedició. Artés.
- BLANCHER i PUIG, Francesc (1987). Aportació rimada en homenatge a Verdaguer. Autoedició. Artés.
- BLANCHER i PUIG, Francesc (1990). Pinzellades bagenques. Autoedició. Artés.
- BLANCHER i PUIG, Francesc (2004) Espigolant (recull de poesies inèdites). Abadia editors. Saltes.
- BRASÓ, M.; PLADEVALL, A. i CATALÀ, P. (1976). *El castell d'Artés*, dins Els Castells catalans, vol. VI. Barcelona, pp. 483-489.
- BUIXEDA, J. i SAGRISTÀ, A. (1992). *Caracterització arqueomètrica de vuit mostres ceràmiques procedents de Matacans (Artés, Bages)*, dins Arqueologia i patrimoni a la Catalunya interior. Últimes investigacions. Miscel·lània d'Estudis Bagencs, núm. 8. Centre d'Estudis del Bages, Manresa, pp. 193-206.
- COROMINAS, Joan (1994). *Onomasticon Cataloniae II*. Curial Edicions Catalanes i Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona.
- DAURA, Antoni i GALOBART, Joan (1983). *L'arqueologia al Bages: Manresa*, 2 vols. dins Les Fonts. Quaderns de Recerca i divulgació. Col·legi de Doctors i Llicenciats.
- DAURA, Antoni, GALOBART, Joan, PIÑERO, Jordi (1995). *L'Arqueologia al Bages*. Centre d'Estudis del Bages, Manresa.
- DAURA, Antoni i PARDO, Dolors (nn.cc). El coneixement de l'alt imperi romà a la Catalunya interior. L'exemple de la comarca del Bages.
- DAURA, Antoni i PARDO, Dolors (1991). *Les restes romanes baix imperials a la Conca mitjana-alta del riu Llobregat*; dins Estrat, revista d'arqueologia, prehistòria i història antiga, núm. 4, octubre de 1991, pàg. 42.

- DAURA, Antoni ; PARDO, Dolors i PIÑERO, Jordi (1992). " El jaciment arqueològic de Matacans (Artés). Ressenya dels treballs realitzats entre 1988 i 1991", dins *Arqueologia i patrimoni a la Catalunya interior. Últimes investigacions. Miscel·lània d'Estudis Bagencs*, núm. 8. Centre d'Estudis del Bages, Manresa, pp. 149-190.
- FABRE, Georges; MAYER, Marc i RODÀ, Isabel (1984). *Epigrafia romana de la comarca del Bages*; dins *Miscel·lània d'Estudis Bagencs (Comunicacions de la XXVI Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, Manresa, 1981)*, núm. 3, pp. 229-241.
- FERRER I ALÒS, Llorenç. Coord.(1987). *Història de les comarques de Catalunya. Bages. Volum I. Edicions Selectes. Manresa.*
- FERRER I ALÒS, LL., BENET I CLARÀ, A. (1990). *Artés: societat i economia d'un poble de la Catalunya Central. Ajuntament d'Artés. Artés.*
- GAIA (2004). *Auditoria ambiental d'Artés. Àrea de Mediambient de la Diputació de Barcelona i Ajuntament d'Artés. Inèdit.*
- GARRIDO, Raquel; VILA, Mireia i ROVIRA, Sandra (1996). *La serp del Pujol Vell*, dins *Llegendes i contalles del Bages. La memòria mítica dels nostres avis. Angle editorial. Manresa.*
- GIBERT ARISSA, Jaume (1981). *Reconeixement dels límits del terme d'Artés al segle X*; dins *Miscel·lània d'Estudis Bagencs*, núm. 1, pp. 141-148.
- GIBERT, Josep (1966). *Els bastoners*, dins *Programa de Fira. Artés.*
- GIBERT, Josep (1977). *Artés i les seves masies*, dins *Programa de Fira. Artés.*
- GIBERT, Josep (1979). *Les fonts del terme d'Artés*, dins *Programa de Fira. Artés.*
- GIBERT, Josep (1982). *Inicis de la indústria xampanyera al Bages (Artés)*, dins *Miscel·lània d'Estudis Bagencs*, núm. 2. Centre d'Estudis Bagencs. Manresa, pp. 165-167.
- GIBERT, Josep (1983). *Les fassines d'aiguardent*, dins *Programa de Fira. Artés.*
- GIBERT, Josep (1987). *Inicis del cava al Bages*, dins *Dovella*, núm. 24. Manresa.
- GIRBAU I FONTS, Gerard. (2006). *La Revolta dels burots (1917). Episodi singular de la història d'Artés. Col·lecció Temes d'Artés*, núm. 2. Ajuntament d'Artés i Centre d'Estudis del Bages. Manresa.
- GOLOBARDES, J. i PUIGBÓ, J. (1933). *Notes històriques d'Artés. Manresa.*
- GUAL, Xavier (1984). *Remodelació del casc antic d'Artés*, dins *Dovella*, núm. 12, p. 39-41.
- GUÀRDIA, Jordi (1999). *Inventari del patrimoni arqueològic de Catalunya. Artés (Bages, Barcelona). Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Inèdit.*
- IGLESIAS, J. (1979). *El fogatge de 1553, vol. I. Barcelona.*
- JULIÀ, Josep Ramon i KLIEMANN, Katia (1984). *El temple paleocristià d'Artés*; dins *Dovella: revista cultural de la Catalunya Central, II època, any IV*, núm. 14, desembre de 1984, pp. 7-12.
- JULIÀ, Josep Ramon i KLIEMANN, Katia (1985). *Excavación de urgencia de la Plaça Vella de Artés (Bages)*; dins *Acta Historica et Archaeologica Mediavalia*, núm. 5-6, pp. 451 i 452.

- JULIÀ, Josep Ramon i KLIEMANN, Katia (1992). *Excavacions arqueològiques a la Plaça Vella de Artés (Bages)*; dins *Arqueologia i patrimoni a la Catalunya interior. Últimes investigacions. Miscelània d'Estudis Bagencs*, núm. 8. Centre d'Estudis del Bages, Manresa, pp. 37-74..
- JUNYENT, Francesc et alii (1984). *El Bages*; dins *Catalunya Romànica*, vol XI. Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- JUNYENT, J.; MAZCUÑAN, A. i BENET, A. (1984). *El castell d'Artés*, dins *Catalunya Romànica*, vol. XI El Bages. Ed. Gran Enciclopèdia Catalana, pp. 102-105.
- LEÓN, Óscar; GENESCA, Pere i SELLARÉS, Eduard (1996). *La campana Victòria*, dins *Llegendes i contalles del Bages. La memòria mítica dels nostres avis*. Angle editorial. Manresa.
- OLIVERAS i RUBIRALTA, Mª Alba i Joan (1991). *La Ponsa*. Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- OLIVERAS i RUBIRALTA, Mª Alba i Joan (1991). *Masia "El Mas de les Valls"*. Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- PLADEVALL, A. i SITGES, X. (1979). *El palau bisbal d'Artés*, dins *Ausa*, núm. 89-90. Vic.
- PRAT, Gemma; DOMÍNGUEZ, Patrícia i BERTRAN, Sònia (1996). *El carrer del Clavari*, dins *Llegendes i contalles del Bages. La memòria mítica dels nostres avis*. Angle editorial. Manresa.
- QUADRADO, David; BITRIU, Pere i APORTA, Jordi (1996). *La llegenda del porc senglar*, dins *Llegendes i contalles del Bages. La memòria mítica dels nostres avis*. Angle editorial. Manresa.
- SANCHEZ CAMPOY, Eduard (nn.cc) *Precedents indígenes en vil·les romanes de l'interior*.
- SERRA COMA, Rosa (1990). *Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- SITGES i MOLINS, Xavier (1976). *Trobada de tres làpides romanes a Artés*; dins *Ausa*, núm. 84, pp. 88 i 89.
- SOLER i BONET, Josep M. i PERARNAU i LLORENS, Jaume (1985). *Les barraques de vinya al terme municipal d'Artés (Pla de Bages)*; dins *Dovella*, núm. 17. Manresa, pp. 37-43.
- SOLER i BONET, Josep M. (1987). *Barraques i tines, construccions per a la vinya*; dins *Dovella*, núm. 24. Manresa.
- SOLER i BONET, Josep M. (1988). *La tècnica de la pedra seca. La construcció popular*; dins *Dovella*, núm. 29. Manresa, pp. 47-52.
- SOLER i BONET, Josep Maria (2000). *La construcció en pedra seca, arquitectura, patrimoni i tradició*; dins *Dovella*, núm. 70. Manresa, pp. 9-11.
- TORAL, Jordi; QUINTANA, Joan Ramon i IGLESIAS, Marc (1996). *La Petra i la Maria Salvaterra*, dins *Llegendes i contalles del Bages. La memòria mítica dels nostres avis*. Angle editorial. Manresa.
- TRULLÀS LEDESMA, Óscar (2002). "La Sivella visigòtica (segle VII) del Museu de la Història d'Artés", dins *Artesenc*, núm. 186 (novembre de 2002). Artés, pàg. 20.

VILA, Jordi, BERENGUER, David. (1984). Estructura geològica i mineralògica del terme d'Artés, dins Dovella, núm. 14, p. 40-43.

VILA VALENTÍ, J. (1951). "Una encuesta sobre la transhumancia en Cataluña", dins revista Pirineos, núm. 17-18, pp. 405-445.

VILA, Mireia; ROVIRA, Sandra i GARRIDO, Raquel (1996). *La gruta de la presó d'Artés*, dins Llegendes i contalles del Bages. La memòria mítica dels nostres avis. Angle editorial. Manresa.

VILA, Mireia; ROVIRA, Sandra i GARRIDO, Raquel (1996). *La llegenda del vi*, dins Llegendes i contalles del Bages. La memòria mítica dels nostres avis. Angle editorial. Manresa.

VILAR i HERMS, Ramon (1991). *Mostra d'un repertori de cançó tradicional recollit a Artés*; dins Dovella, núm. 40. Centre d'Estudis del Bages. Manresa, pp. 43-50.

VILAR i HERMS, Ramon (1997). *El ball de bastons d'Artés*; dins Dovella, núm. 57. Centre d'Estudis del Bages. Manresa, pp. 21-31.

VILARASAU, Lioba; SOLER, M. Carmen i GRAU, Arianna (1996). *La nena del bosc*, dins Llegendes i contalles del Bages. La memòria mítica dels nostres avis. Angle editorial. Manresa.

VILARASAU, Lioba; SOLER, M. Carmen i GRAU, Arianna (1996). *Llegenda de la banda de lladres*, dins Llegendes i contalles del Bages. La memòria mítica dels nostres avis. Angle editorial. Manresa.

VILARASAU, Lioba; SOLER, M. Carmen i GRAU, Arianna (1996). *La nena que va caure del terrat*, dins Llegendes i contalles del Bages. La memòria mítica dels nostres avis. Angle editorial. Manresa.

ANNEX 1. ÍNDEX ALFABÈTIC

ÍNDEX ALFABÈTIC

Núm.	Denominació	Codi	Àmbit	Tipologia
65	Ajuntament	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
114	Alzina del Mas Pujol	5.2	Patrimoni natural	Espècimens botànics
115	Antic Ajuntament	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
121	Antic hospital	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
60	Antiga fàbrica Dometal	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
90	Aplec de la Sardana	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives
71	Arxiu Francesc Blancher	3.2	Patrimoni documental	Fons documental
39	Arxiu municipal	3.2	Patrimoni documental	Fons documental
40	Arxiu parroquial	3.2	Patrimoni documental	Fons documental
87	Arxiu Pere Feliu	3.2	Patrimoni documental	Fons documental
117	Ball de bastons	4.4	Patrimoni immaterial	Música i dansa
125	Barraca 1	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
134	Barraca 10	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
135	Barraca 11	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
136	Barraca 12	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
137	Barraca 13	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
138	Barraca 14	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
139	Barraca 15	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
140	Barraca 16	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
141	Barraca 17	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
142	Barraca 18	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
143	Barraca 19	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
126	Barraca 2	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
144	Barraca 20	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
145	Barraca 21	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
146	Barraca 22	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
147	Barraca 23	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
148	Barraca 24	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
149	Barraca 25	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
150	Barraca 26 del Grifoller	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
151	Barraca 27	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
166	Barraca 28	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
167	Barraca 29	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
127	Barraca 3	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
30	Barraca 30	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
88	Barraca 31	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
106	Barraca 32	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
128	Barraca 4	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
129	Barraca 5	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
130	Barraca 6	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic

131	Barraca 7	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
132	Barraca 8	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
133	Barraca 9	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
44	Barraca de la tapiada	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
54	Bertran	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
66	Borregos del Sant Pare	4.2	Patrimoni immaterial	Tècniques artesanals
63	Ca la Pauleta	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
22	Cal Quingles	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
62	Cal Sitges	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
122	Cal Teixidor	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
86	Camí ramader	1.5	Patrimoni immoble	Obra civil
21	Can Pujol Vell	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
26	Can Soldevila	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
101	Can Solergibert	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
27	Can Vila	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
165	Capella de Sant Antoni	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
173	Capella de Sant Josep	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
7	Capella de Sant Pelegrí	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
28	Capella de Santa Fe de Can Vila	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
33	Capella del Cementiri o del fossar	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
119	Carrer de Sant Víctor	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
9	Carrer del Doctor Francesc Ferrer i Solervicens	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
61	Carrer del Mig	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
12	Carrer Fort	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
58	Carrer Padró	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
68	Carrer Raval	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
59	Carrer Sant Llibori	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
120	Casa carrer Padró, 20	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
162	Casa de Can Berenguer	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
164	Casa Dr. Claudi Sala	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
154	Casa número 6 del carrer Francesc Ferrer	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
17	Casanova	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
155	Casc Antic d'Artés	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
20	Cases del Carrer de La Fassina	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
4	Castell Bisbal o Castellot	1.4	Patrimoni immoble	Jaciment
13	Caves Gibert	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
57	Cementiri municipal	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
69	Col·lecció Gibert	2.3	Patrimoni moble	Col·lecció
170	Conjunt de sardanes dedicades a Artés	4.4	Patrimoni immaterial	Música i dansa
64	Creu del Padró	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
81	El carrer del Clavari	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
31	El Castellot	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
18	El Colomer	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
45	El Pujol Nou	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
157	El Sarau	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives

163	El Tint	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
73	Escorxador	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
10	Església parroquial de Santa Maria d'Artés	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
14	Fàbrica de Cal Berenguer	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
158	Festa de la verema	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives
161	Festa de Sant Joan	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives
110	Festa dels Tres Tombs	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives
48	Festa Major	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives
36	Finestral de Can Jan	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
38	Finestral de Ribatallada	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
116	Fira d'Artés	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives
103	Fons d'Artés de l'Arxiu Comarcal del Bages	3.2	Patrimoni documental	Fons documental
42	Fons de l'arxiu del bisbat de Vic	3.2	Patrimoni documental	Fons documental
43	Fons del Museu d'Història d'Artés	2.3	Patrimoni moble	Col·lecció
72	Fons d'imatges de Francisco Gil	3.1	Patrimoni documental	Fons imatges
159	Fons d'imatges de Ramon Creus	3.1	Patrimoni documental	Fons imatges
172	Fons d'imatges de Sebastià Plans	3.1	Patrimoni documental	Fons imatges
168	Fons procedent d'Artés del Museu Comarcal de Manresa	2.3	Patrimoni moble	Col·lecció
94	Font de Casanova	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
104	Font de la Gorga	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
153	Font de la Plaça dels Màrtirs	2.1	Patrimoni moble	Element urbà
109	Font de La Ponsa	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
93	Font de la Terma	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès
105	Font de la Vall	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
91	Font de l'Esquerrà	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès
99	Font de l'Hort de Malla	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès
102	Font de Malla	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
112	Font del Blancher	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
89	Font del Colomer	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
113	Font del Jordi	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès
100	Font del Mireta	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
97	Font del Molí	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
98	Font del Raval	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
95	Font dels Capellans	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
92	Font Furriola	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
123	Forat de la Pudor	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
152	Forn de La Sala	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
2	Forns del Camí de Les Tàpies	1.4	Patrimoni immoble	Jaciment
41	Gegants	2.2	Patrimoni moble	Objecte
46	Grifoller	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
74	La Balsera	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès
79	La cabra d'or	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
76	La campana Victòria	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
11	La Fassina	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
80	La gruta de la presó d'Artés	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral

82	La llegenda del vi	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
83	La nena del bosc	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
85	La nena que va caure del terrat	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
55	La Paloma	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
77	La Petra i la Maria Salvaterra	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
50	La Ponsa	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
52	La Sala	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
78	La serp del Pujol Vell	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
51	La Vall	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
124	Les Ferreres	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
49	Les Torres	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
84	Llegenda de la banda de lladres	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
75	Llegenda del Porc senglar	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
19	Malla	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
16	Mas Canet	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
53	Mas de les Valls	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
6	Matacans	1.4	Patrimoni immoble	Jaciment
169	Mina de Malla	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
67	Muralles de la Plaça Vella	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
70	Nau de Can Berenguer	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
47	Ofici de barracaire	4.2	Patrimoni immaterial	Tècniques artesanals
35	Panteó de Josep Gili i Riera	2.1	Patrimoni moble	Element urbà
34	Panteó de la Família Berenguer	2.1	Patrimoni moble	Element urbà
8	Parc municipal de Can Cruselles	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
174	Plaça Nova o Faura	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
5	Plaça Vella	1.4	Patrimoni immoble	Jaciment
37	Portal de Sant Marc	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
160	Portalada de Can Berenguer	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
171	Repertori de cançó tradicional recollit a Artés	4.4	Patrimoni immaterial	Música i dansa
32	Restes de l'antiga església de Santa Maria d'Artés	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
29	Ribatallada	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
96	Riera de Malrubí	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès
111	Riera Gavarresa	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès
23	Riusec	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
24	Salabernada	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
108	Salt del Colomer	1.5	Patrimoni immoble	Obra civil
25	Sant Hilari Vell	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
107	Sardana "L'Aplec d'Artés"	4.4	Patrimoni immaterial	Música i dansa
118	Sindicat agrícola	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
156	Sivella Visigòtica	2.2	Patrimoni moble	Objecte
15	Torre del Felipet	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
3	Torre del Serrat de la Cabra d'Or	1.4	Patrimoni immoble	Jaciment
1	Torre del Turó del Pla de Can Vila	1.4	Patrimoni immoble	Jaciment
175	Turons del Pla de Can Vila	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès
56	Vilarmau	1.1	Patrimoni immoble	Edifici

ANNEX 2. ÍNDEX NUMÈRIC

ÍNDEX NUMÈRIC

Núm.	Denominació	Codi	Àmbit	Tipologia
1	Torre del Turó del Pla de Can Vila	1.4	Patrimoni immoble	Jaciment
2	Forns del Camí de Les Tàpies	1.4	Patrimoni immoble	Jaciment
3	Torre del Serrat de la Cabra d'Or	1.4	Patrimoni immoble	Jaciment
4	Castell Bisbal o Castellot	1.4	Patrimoni immoble	Jaciment
5	Plaça Vella	1.4	Patrimoni immoble	Jaciment
6	Matacans	1.4	Patrimoni immoble	Jaciment
7	Capella de Sant Pelegrí	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
8	Parc municipal de Can Cruselles	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
9	Carrer del Doctor Francesc Ferrer i Solervicens	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
10	Església parroquial de Santa Maria d'Artés	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
11	La Fassina	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
12	Carrer Fort	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
13	Caves Gibert	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
14	Fàbrica de Cal Berenguer	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
15	Torre del Felipet	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
16	Mas Canet	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
17	Casanova	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
18	El Colomer	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
19	Malla	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
20	Cases del Carrer de La Fassina	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
21	Can Pujol Vell	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
22	Cal Quingles	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
23	Riusec	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
24	Salabernada	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
25	Sant Hilari Vell	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
26	Can Soldevila	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
27	Can Vila	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
28	Capella de Santa Fe de Can Vila	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
29	Ribatallada	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
30	Barraca 30	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
31	El Castellot	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
32	Restes de l'antiga església de Santa Maria d'Artés	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
33	Capella del Cementiri o del fossar	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
34	Panteó de la Família Berenguer	2.1	Patrimoni moble	Element urbà
35	Panteó de Josep Gili i Riera	2.1	Patrimoni moble	Element urbà
36	Finestral de Can Jan	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
37	Portal de Sant Marc	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
38	Finestral de Ribatallada	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
39	Arxiu municipal	3.2	Patrimoni documental	Fons documental
40	Arxiu parroquial	3.2	Patrimoni documental	Fons documental
41	Gegants	2.2	Patrimoni moble	Objecte
42	Fons de l'arxiu del bisbat de Vic	3.2	Patrimoni documental	Fons documental
43	Fons del Museu d'Història d'Artés	2.3	Patrimoni moble	Col·lecció

44	Barraca de la tapiada	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
45	El Pujol Nou	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
46	Grifoller	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
47	Ofici de barracaire	4.2	Patrimoni immaterial	Tècniques artesanals
48	Festa Major	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives
49	Les Torres	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
50	La Ponsa	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
51	La Vall	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
52	La Sala	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
53	Mas de les Valls	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
54	Bertran	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
55	La Paloma	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
56	Vilarmau	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
57	Cementiri municipal	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
58	Carrer Padró	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
59	Carrer Sant Llibori	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
60	Antiga fàbrica Dometal	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
61	Carrer del Mig	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
62	Cal Sitges	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
63	Ca la Pauleta	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
64	Creu del Padró	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
65	Ajuntament	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
66	Borregos del Sant Pare	4.2	Patrimoni immaterial	Tècniques artesanals
67	Muralles de la Plaça Vella	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
68	Carrer Raval	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
69	Col·lecció Gibert	2.3	Patrimoni moble	Col·lecció
70	Nau de Can Berenguer	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
71	Arxiu Francesc Blancher	3.2	Patrimoni documental	Fons documental
72	Fons d'imatges de Francisco Gil	3.1	Patrimoni documental	Fons imatges
73	Escorxador	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
74	La Balsera	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès
75	Llegenda del Porc senglar	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
76	La campana Victòria	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
77	La Petra i la Maria Salvaterra	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
78	La serp del Pujol Vell	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
79	La cabra d'or	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
80	La gruta de la presó d'Artés	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
81	El carrer del Clavari	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
82	La llegenda del vi	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
83	La nena del bosc	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
84	Llegenda de la banda de lladres	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
85	La nena que va caure del terrat	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral
86	Camí ramader	1.5	Patrimoni immoble	Obra civil
87	Arxiu Pere Feliu	3.2	Patrimoni documental	Fons documental
88	Barraca 31	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
89	Font del Colomer	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
90	Aplec de la Sardana	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives

91	Font de l'Esquerrà	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès
92	Font Furriola	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
93	Font de la Terma	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès
94	Font de Casanova	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
95	Font dels Capellans	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
96	Riera de Malrubí	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès
97	Font del Molí	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
98	Font del Raval	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
99	Font de l'Hort de Malla	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès
100	Font del Mireta	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
101	Can Solergibert	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
102	Font de Malla	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
103	Fons d'Artés de l'Arxiu Comarcal del Bages	3.2	Patrimoni documental	Fons documental
104	Font de la Gorga	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
105	Font de la Vall	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
106	Barraca 32	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
107	Sardana "L'Aplec d'Artés"	4.4	Patrimoni immaterial	Música i dansa
108	Salt del Colomer	1.5	Patrimoni immoble	Obra civil
109	Font de La Ponsa	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
110	Festa dels Tres Tombs	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives
111	Riera Gavarresa	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès
112	Font del Blancher	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
113	Font del Jordi	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès
114	Alzina del Mas Pujol	5.2	Patrimoni natural	Espècimens botànics
115	Antic Ajuntament	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
116	Fira d'Artés	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives
117	Ball de bastons	4.4	Patrimoni immaterial	Música i dansa
118	Sindicat agrícola	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
119	Carrer de Sant Víctor	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
120	Casa carrer Padró, 20	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
121	Antic hospital	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
122	Cal Teixidor	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
123	Forat de la Pudor	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
124	Les Ferreres	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
125	Barraca 1	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
126	Barraca 2	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
127	Barraca 3	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
128	Barraca 4	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
129	Barraca 5	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
130	Barraca 6	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
131	Barraca 7	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
132	Barraca 8	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
133	Barraca 9	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
134	Barraca 10	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
135	Barraca 11	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
136	Barraca 12	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
137	Barraca 13	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic

138	Barraca 14	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
139	Barraca 15	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
140	Barraca 16	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
141	Barraca 17	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
142	Barraca 18	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
143	Barraca 19	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
144	Barraca 20	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
145	Barraca 21	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
146	Barraca 22	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
147	Barraca 23	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
148	Barraca 24	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
149	Barraca 25	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
150	Barraca 26 del Grifoller	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
151	Barraca 27	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
152	Forn de La Sala	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
153	Font de la Plaça dels Màrtirs	2.1	Patrimoni moble	Element urbà
154	Casa número 6 del carrer Francesc Ferrer	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
155	Casc Antic d'Artés	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
156	Sivella Visigòtica	2.2	Patrimoni moble	Objecte
157	El Sarau	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives
158	Festa de la verema	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives
159	Fons d'imatges de Ramon Creus	3.1	Patrimoni documental	Fons imatges
160	Portalada de Can Berenguer	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
161	Festa de Sant Joan	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives
162	Casa de Can Berenguer	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
163	El Tint	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
164	Casa Dr. Claudi Sala	1.1	Patrimoni immoble	Edifici
165	Capella de Sant Antoni	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
166	Barraca 28	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
167	Barraca 29	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
168	Fons procedent d'Artés del Museu Comarcal de Manresa	2.3	Patrimoni moble	Col·lecció
169	Mina de Malla	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
170	Conjunt de sardanes dedicades a Artés	4.4	Patrimoni immaterial	Música i dansa
171	Repertori de cançó tradicional recollit a Artés	4.4	Patrimoni immaterial	Música i dansa
172	Fons d'imatges de Sebastià Plans	3.1	Patrimoni documental	Fons imatges
173	Capella de Sant Josep	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic
174	Plaça Nova o Faura	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic
175	Turons del Pla de Can Vila	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès

ANNEX 3. ÍNDEX TIPOLÒGIC

ÍNDEX TIPOLÒGIC

Núm.	Codi	Àmbit	Tipologia	Denominació
10	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Església parroquial de Santa Maria d'Artés
11	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	La Fassina
13	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Caves Gibert
14	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Fàbrica de Cal Berenguer
15	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Torre del Felipet
16	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Mas Canet
17	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Casanova
18	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	El Colomer
19	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Malla
21	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Can Pujol Vell
22	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Cal Quingles
23	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Riusec
24	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Salabernada
25	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Sant Hilari Vell
26	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Can Soldevila
27	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Can Vila
28	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Capella de Santa Fe de Can Vila
29	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Ribatallada
31	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	El Castellot
32	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Restes de l'antiga església de Santa Maria d'Artés
33	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Capella del Cementiri o del fossar
45	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	El Pujol Nou
46	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Grifoller
49	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Les Torres
50	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	La Ponsa
51	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	La Vall
52	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	La Sala
53	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Mas de les Valls
54	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Bertran
55	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	La Paloma
56	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Vilarmau
60	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Antiga fàbrica Dometal
62	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Cal Sitges
63	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Ca la Pauleta
65	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Ajuntament
70	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Nau de Can Berenguer
73	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Escorxador
101	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Can Solergibert
115	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Antic Ajuntament
120	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Casa carrer Padró, 20

121	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Antic hospital
122	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Cal Teixidor
124	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Les Ferreres
154	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Casa número 6 del carrer Francesc Ferrer
162	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Casa de Can Berenguer
163	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	El Tint
164	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Casa Dr. Claudi Sala
8	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic	Parc municipal de Can Cruselles
9	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic	Carrer del Doctor Francesc Ferrer i Solervicens
12	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic	Carrer Fort
20	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic	Cases del Carrer de La Fassina
57	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic	Cementiri municipal
58	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic	Carrer Padró
59	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic	Carrer Sant Llibori
61	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic	Carrer del Mig
68	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic	Carrer Raval
118	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic	Sindicat agrícola
119	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic	Carrer de Sant Víctor
155	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic	Casc Antic d'Artés
174	1.2	Patrimoni immoble	Conjunt arquitectònic	Plaça Nova o Faura
7	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Capella de Sant Pelegrí
30	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 30
36	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Finestral de Can Jan
37	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Portal de Sant Marc
38	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Finestral de Ribatallada
44	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca de la tapiada
64	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Creu del Padró
67	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Muralles de la Plaça Vella
88	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 31
89	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Font del Colomer
92	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Font Furriola
94	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Font de Casanova
95	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Font dels Capellans
97	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Font del Molí
98	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Font del Raval
100	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Font del Mireta
102	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Font de Malla
104	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Font de la Gorga
105	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Font de la Vall
106	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 32
109	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Font de La Ponsa
112	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Font del Blancher
123	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Forat de la Pudor
125	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 1
126	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 2

127	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 3
128	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 4
129	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 5
130	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 6
131	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 7
132	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 8
133	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 9
134	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 10
135	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 11
136	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 12
137	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 13
138	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 14
139	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 15
140	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 16
141	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 17
142	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 18
143	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 19
144	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 20
145	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 21
146	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 22
147	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 23
148	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 24
149	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 25
150	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 26 del Grifoller
151	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 27
152	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Forn de La Sala
160	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Portalada de Can Berenguer
165	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Capella de Sant Antoni
166	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 28
167	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Barraca 29
169	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Mina de Malla
173	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Capella de Sant Josep
1	1.4	Patrimoni immoble	Jaciment	Torre del Turó del Pla de Can Vila
2	1.4	Patrimoni immoble	Jaciment	Forns del Camí de Les Tàpies
3	1.4	Patrimoni immoble	Jaciment	Torre del Serrat de la Cabra d'Or
4	1.4	Patrimoni immoble	Jaciment	Castell Bisbal o Castellot
5	1.4	Patrimoni immoble	Jaciment	Plaça Vella
6	1.4	Patrimoni immoble	Jaciment	Matacans
108	1.5	Patrimoni immoble	Obra civil	Salt del Colomer
86	1.5	Patrimoni immoble	Obra civil	Camí ramader
34	2.1	Patrimoni moble	Element urbà	Panteó de la Família Berenguer
35	2.1	Patrimoni moble	Element urbà	Panteó de Josep Gili i Riera
153	2.1	Patrimoni moble	Element urbà	Font de la Plaça dels Màrtirs
41	2.2	Patrimoni moble	Objecte	Gegants
156	2.2	Patrimoni moble	Objecte	Sivella Visigòtica

43	2.3	Patrimoni moble	Col·lecció	Fons del Museu d'Història d'Artés
69	2.3	Patrimoni moble	Col·lecció	Col·lecció Gibert
168	2.3	Patrimoni moble	Col·lecció	Fons procedent d'Artés del Museu Comarcal de Manresa
72	3.1	Patrimoni documental	Fons imatges	Fons d'imatges de Francisco Gil
159	3.1	Patrimoni documental	Fons imatges	Fons d'imatges de Ramon Creus
172	3.1	Patrimoni documental	Fons imatges	Fons d'imatges de Sebastià Plans
39	3.2	Patrimoni documental	Fons documental	Arxiu municipal
40	3.2	Patrimoni documental	Fons documental	Arxiu parroquial
42	3.2	Patrimoni documental	Fons documental	Fons de l'arxiu del bisbat de Vic
71	3.2	Patrimoni documental	Fons documental	Arxiu Francesc Blancher
87	3.2	Patrimoni documental	Fons documental	Arxiu Pere Feliu
103	3.2	Patrimoni documental	Fons documental	Fons d'Artés de l'Arxiu Comarcal del Bages
48	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives	Festa Major
90	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives	Aplec de la Sardana
110	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives	Festa dels Tres Tombs
116	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives	Fira d'Artés
157	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives	El Sarau
158	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives	Festa de la verema
161	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives	Festa de Sant Joan
47	4.2	Patrimoni immaterial	Tècniques artesanals	Ofici de barracaire
66	4.2	Patrimoni immaterial	Tècniques artesanals	Borregos del Sant Pare
75	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral	Llegenda del Porc senglar
76	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral	La campana Victòria
77	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral	La Petra i la Maria Salvaterra
78	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral	La serp del Pujol Vell
79	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral	La cabra d'or
80	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral	La gruta de la presó d'Artés
81	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral	El carrer del Clavari
82	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral	La llegenda del vi
83	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral	La nena del bosc
84	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral	Llegenda de la banda de lladres
85	4.3	Patrimoni immaterial	Tradició oral	La nena que va caure del terrat
117	4.4	Patrimoni immaterial	Música i dansa	Ball de bastons
171	4.4	Patrimoni immaterial	Música i dansa	Repertori de cançó tradicional recollit a Artés
170	4.4	Patrimoni immaterial	Música i dansa	Conjunt de sardanes dedicades a Artés
107	4.4	Patrimoni immaterial	Música i dansa	Sardana "L'Aplec d'Artés"
74	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès	La Balsera
91	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès	Font de l'Esquerrà
93	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès	Font de la Terma
96	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès	Riera de Malrubí
99	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès	Font de l'Hort de Malla
111	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès	Riera Gavarresa
113	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès	Font del Jordi
175	5.1	Patrimoni natural	Zones d'interès	Turons del Pla de Can Vila
114	5.2	Patrimoni natural	Espècimens botànics	Alzina del Mas Pujol

ANNEX 4. ÍNDEX D'ELEMENTS NO FITXATS

ÍNDEX D'ELEMENTS NO FITXATS

DENOMINACIÓ	CODI	ÀMBIT	TIPOLOGIA	MOTIU
La Cooperativa	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Element poc significatiu
Sant Hilari Nou	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Element poc significatiu
Can Fugosa	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Element poc significatiu
El Molí de les Ferreres	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Element poc significatiu
La Guixera	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Element poc significatiu
Cal Bosquet	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Element poc significatiu
Torre Cabota	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	No pertany a Artés
Mare de Déu de Fàtima	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	No pertany a Artés
Puigbò	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Element poc significatiu
Morell	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Element poc significatiu
Ravés	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Element poc significatiu
Atangia	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Element poc significatiu
Hosta	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Element poc significatiu
Sant Antoni	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Element poc significatiu
Serreta	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Element poc significatiu
Can Macià	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Element poc significatiu
Casa Berenguer	1.1	Patrimoni immoble	Edifici	Element poc significatiu
Portal de Salavés	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Desaparegut
Portal de Sant Joan	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Desaparegut
Portal del Fort	1.3	Patrimoni immoble	Element arquitectònic	Desaparegut
Pont de Cabrianes	1.5	Patrimoni immoble	Obra civil	Element poc significatiu
Dolmen de la Grossa	1.5	Patrimoni immoble	Obra civil	Desaparegut
Dolmens o Ipsas Arcas	1.5	Patrimoni immoble	Obra Civil	Mai trobats
Fontana del Jardí de Can Sitges	2.1	Patrimoni moble	Element urbà	Desaparegut
Creu dels caiguts	2.1	Patrimoni moble	Element urbà	Element poc significatiu
Arxiu TV Artés	3.1	Patrimoni documental	Fons d'imatges	No estructurat
Arxiu Gibert	3.2	Patrimoni documental	Fons documental	No s'ha pogut veure
Arxiu del Mas Soldevila	3.2	Patrimoni documental	Fons documental	No s'ha pogut veure
Arxiu Mas Torres	3.2	Patrimoni documental	Fons documental	No s'ha pogut veure
Festa de l'Arròs	4.1	Patrimoni immaterial	Manifestacions festives	Desaparegut
Estratotipus formació Artés	5.1	Patrimoni natural	Zona d'interès	No pertany a Artés
Font del Llorer	5.1	Patrimoni natural	Zona d'interès	Element poc significatiu
Font de la Perera	5.1	Patrimoni natural	Zona d'interès	No trobada
Font de la Teuleria	5.1	Patrimoni natural	Zona d'interès	No trobada
Font del Coll	5.1	Patrimoni natural	Zona d'interès	No trobada
Font de Borrelles	5.1	Patrimoni natural	Zona d'interès	No trobada
Font del Sopar	5.1	Patrimoni natural	Zona d'interès	No trobada
Font de Vilarmau	5.1	Patrimoni natural	Zona d'interès	No trobada
Font de l'Argelagar	5.1	Patrimoni natural	Zona d'interès	No trobada
Font del Tiroriro	5.1	Patrimoni natural	Zona d'interès	No trobada

Font de la Trobada	5.1	Patrimoni natural	Zona d'interès	No trobada
--------------------	-----	-------------------	----------------	------------

Diputació de Barcelona

Àrea de Cultura

Carrer Comte d'Urgell, 187. Edifici del Rellotge

08036 Barcelona

Tel. 934 022 566 • Fax 934 022 825

o.patrimonio@diba.cat • www.diba.cat/opc